

Horizon Gemeente Raalte 2040

Onze omgevingsvisie

Gemeente Raalte

Inhoud

1. Inleiding	5
1.1 Waarom een omgevingsvisie?	5
1.2 Wat vonden we belangrijk bij het maken van deze omgevingsvisie?	5
1.3 Wettelijke basis voor de omgevingsvisie.....	6
1.4 Hoe zijn we gekomen tot deze omgevingsvisie?.....	6
1.5 Wat lees je in deze omgevingsvisie?	8
2. Ons DNA	10
2.1 De mensen	12
2.2 De omgeving	13
2.3 Hoe we ons organiseren.....	14
2.4 Onze identiteit.....	15
2.5 Conclusie.....	16
3. Horizon gemeente Raalte 2040.....	18
3.1 Het buitengebied - Kernopgave 1	20
3.2 Toekomstbestendige wijken en dorpen - Kernopgave 2.....	27
3.3 Identiteit en regio - Kernopgave 3	34
4. Hoe werken we samen?.....	40
4.1 Veranderende samenleving, veranderende gemeente.....	40
4.2 Wat mag je van de gemeente Raalte verwachten?.....	44
4.3 Zo werken initiatiefnemer, omgeving en gemeente samen	46
4.4 Samenwerking in de regio	48
5. Van visie naar realisatie	51
5.1 Eerste stappen naar realisatie	51
5.2 Vervolgproces Omgevingsvisie.....	51
BIJLAGEN	54
Bijlage 1: Principes voor een goed planproces	55
Bijlage 2: Factsheets	59
Bijlage 3: Vormen van overheidssturing	63
Bijlage 4: Bouwstenen voor een gezonde leefomgeving.....	64
Bijlage 5: Horizon gemeente Raalte 2040 (volledig beeld).....	65
Bijlage 6: Nota van Zienswijzen.....	66

1. Inleiding

1. Inleiding

Voor je ligt de Horizon van de gemeente Raalte voor 2040. Deze omgevingsvisie is een strategisch document. Het geeft richting aan de ontwikkelingen in onze fysieke leefomgeving. De leefomgeving is de omgeving waarin (menselijk) leven en het (menselijk) bestaan mogelijk is en plaatsvindt. Denk hierbij onder andere aan de natuur, de bodem, de lucht, het water, de infrastructuur en de gebouwen. De leefomgeving is belangrijk voor iedereen die in Raalte woont, werkt, onderneemt of zijn vrije tijd doorbrengt.

*"Het is hier gewoon heerlijk wonen!"
"Ondernemen met wortels en vleugels"
"Het buitengebied verandert, dus ook ons DNA"*

1.1 Waarom een omgevingsvisie?

In onze leefomgeving komen veel functies en belangen bij elkaar. Deze staan soms op gespannen voet met elkaar. Ook zijn er ontwikkelingen in de samenleving die tot problemen of uitdagingen in de leefomgeving leiden, zoals toename van wonen in het buitengebied of de energieopgave. Het is daarom nodig om richting te geven. In de omgevingsvisie leggen we gezamenlijke spelregels vast en geven we richting op de opgaven die we zien. Zo vinden we een balans tussen het benutten en beschermen van onze leefomgeving.

1.2 Wat vonden we belangrijk bij het maken van deze omgevingsvisie?

Onze omgevingsvisie is een instrument dat de gemeenteraad op- en vaststelt. Maar wij geloven erin dat hoe meer een visie een productie is van meerdere partijen, hoe meer waarde het heeft. Daarom spraken we met inwoners, ondernemers, (semi-)overheden, maatschappelijke instellingen en bezoekers van onze gemeente. En daar bleef het niet bij. Deze partijen hebben ook met elkaar het gesprek gevoerd over de toekomst van onze leefomgeving. Zowel de mensen die we al regelmatig spreken in beleidsprocessen en diegenen die zichzelf minder vaak laten horen, hadden een nadrukkelijke rol in dit proces.
De leefomgeving maken wij samen, dus de omgevingsvisie hebben we ook samen gemaakt.

Daarnaast komen er steeds nieuwe uitdagingen op ons af waar we antwoorden op zoeken. Een aantal grote, mondiale ontwikkelingen van dit moment gaan ons direct raken in onze eigen omgeving. We hebben niet eerder ervaren dat er nog zoveel onbekend is over de problemen en mogelijke oplossingen of dat er tegengestelde belangen spelen als nu. We vinden het daarom belangrijk om een visie te hebben waarin we de maatschappelijke opgaven vertalen naar onze eigen context. Maar de samenleving is dynamisch en daarom is

onze visie ook dynamisch. We kiezen niet voor gedetailleerd, langjarig, statisch beleid maar voor een visie met daaraan gekoppeld een proces waarin we steeds opnieuw kunnen monitoren, leren en actualiseren.

1.3 Wettelijke basis voor de omgevingsvisie

De wettelijke basis voor de omgevingsvisie is de Omgevingswet¹. De Omgevingsvisie is hét instrument waarmee de gemeenteraad richting geeft en kaders vaststelt voor de leefomgeving. De omgevingsvisie heeft dus ook een juridische functie en speelt een rol bij bijvoorbeeld het beoordelen van initiatieven en het proces rond een omgevingsvergunning. Het is belangrijk dat de gemeente (in de hoedanigheid van het College van Burgemeester en Wethouders of de Gemeenteraad) een goede afweging kan maken bij besluiten. De Omgevingsvisie geeft regels voor de gemeente maar niet direct voor de samenleving ("is niet juridisch bindend voor de burger"). De Omgevingsvisie en Omgevingsverordening van de provincie Overijssel en de Nationale Omgevingsvisie bevatten belangrijke kaders voor de Omgevingsvisie van de gemeente Raalte.

1.4 Hoe zijn we gekomen tot deze omgevingsvisie?

De voorbereidingen voor de Omgevingsvisie van Raalte begonnen in 2017. De gemeente Raalte startte met de invoering van de Omgevingswet waar de Omgevingsvisie deel van uit maakt. Er was bij het bestuur behoefte aan een nieuwe strategische visie en aan een nieuwe gemeentelijke aanpak. Onze gemeente kende al een actieve en betrokken samenleving en de gemeentelijke organisatie maakte een ontwikkeling door om nog veel beter samen te werken met inwoners, ondernemers en andere partners. In deze context startten we met het zoeken van verbinding met diverse mogelijke betrokkenen. We kregen inzicht in hoe mensen en partijen zich verhouden tot de omgevingsvisie en wat voor type proces zou kunnen werken. Dit leidde tot de procesaanpak die in januari 2018 is vastgesteld door de gemeenteraad.

Luistervinken - De procesaanpak startte met het luistervinken. Essentieel van het luistervinken was om open het gesprek te voeren met heel veel verschillende mensen. Achttien getrainde luistervinken gingen letterlijk de straat op met maar één doel: luisteren. De hoofdvraag was: Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van jouw omgeving? We vroegen ook: Wat is jouw favoriete plek in de gemeente? Welke plek verdient aandacht de komende jaren? Wat zie jij in de samenleving waar jij iets mee wil in de toekomst of waar je je zorgen over maakt? Naast de gesprekken hadden mensen de mogelijkheid om via een online tool mee te doen. Dit heeft tot een rijke oogst geleid met input van 1.079 personen. **De eigen woonomgeving en het buitengebied** werden door heel veel mensen op verschillende manieren als belangrijk aangemerkt. Parallel hieraan hebben gemeentelijke beleidsmakers geïnventariseerd wat volgens hen **belangrijke thema's** voor de

---

¹ Tot de inwerkingtreding van de Omgevingswet is dit formeel een Structuurvisie met als wettelijke basis de Wet ruimtelijke ordening. Deze visie voldoet aan de wettelijke vereisten van zowel de Omgevingswet als de Wet ruimtelijke ordening met bijbehorende AmvB's. Deze visie wordt daardoor automatisch, op grond van de gelijkstellingsbepaling in de Invoeringswet Omgevingswet, een Omgevingsvisie zodra de Omgevingswet in werking treedt.

omgevingsvisie zijn. Tenslotte is ook een externe blik op onze gemeente gezocht. Dit heeft (mede) het **hoofdstuk DNA** opgeleverd maar ook input voor de kernopgaven.

Focus op drie kernopgaven - In een proces van analyse en reflectie zijn we gekomen tot drie kernopgaven: **één gericht op het buitengebied, één gericht op de directe woonomgeving en één gericht op Raalte in de regio**. Ze komen voort uit dat wat onze inwoners belangrijk vinden. Ze zijn gebiedsgericht en nodigen daardoor uit tot denken in samenhang. Door ze als opgaven te formuleren geven ze focus en urgentie.

De volgende kernopgaven zijn door de gemeenteraad vastgesteld:

1. Hoe geven we vorm en invulling aan de ontwikkelingen in het buitengebied, zodat het een prettige plek blijft om te wonen, werken, ondernemen en recreëren?
2. Hoe zorgen we dat bestaande wijken en dorpen leefbaar en aantrekkelijk blijven?
3. Hoe creëren we de optimale randvoorwaarden voor wonen, werken, ondernemen en recreëren in Raalte?

Visiemakers - 115 Visiemakers hebben met begeleiding van RUIMTEVOLK in vier ateliers gewerkt aan hun visie op de toekomst van Raalte. De groep visiemakers is een gemêleerde groep die hoofdzakelijk bestaat uit inwoners van onze gemeente. Een deel van hen vertegenwoordigt een belangenorganisatie, is ondernemer, ambtenaar of werkt bij een samenwerkingsorganisatie. We hebben met een wervende vacaturetekst zowel open geworven als gericht mensen gevraagd. Dit leverde een zeer gemengde groep op.

Het vertrekpunt van deze ateliers waren de drie kernopgaven en een feitelijke basis, een factsheet, die per opgave een beschrijving en duiding geeft, aan de hand van de vraag: wat zien we gebeuren? Deze factsheets zijn voorbereid door RUIMTEVOLK en als bijlage toegevoegd aan dit visiedocument. RUIMTEVOLK heeft ook de uitkomsten van de ateliers geanalyseerd en in tekst en beeld gevatt (zie hoofdstuk 3 en bijlage 5).

Het met elkaar in gesprek zijn en gezamenlijk visie ontwikkelen was de kern van dit deelproces. De visiemakers hebben hun ideeën tijdens een Manifestatie gepresenteerd om reacties op te halen van nog meer inwoners en betrokkenen. Het resultaat is een Horizon in tekst en beeld waarin de visiemakers per kernopgave hun ambitie met bijbehorende ontwikkelrichtingen voor 2040 uitspreken. Over een groot aantal onderwerpen spreken de Visiemakers een duidelijke richting uit. Daarnaast zijn er ook punten waarover we veel hebben gediscussieerd, maar waar we niet helemaal uit zijn gekomen. In dat geval leest je dat ook terug in dit document.

Tijdens de ateliers verschoof langzaam het accent in de gesprekken. Van gesprekken over wat er op de Horizon te zien zou moeten zijn, naar gesprekken over vragen als: Hoe gaan we onderdelen uit de visie straks samen realiseren? En hoe houden we deze visie actueel en zorgen we voor betrokkenheid? Een groep Visiemakers heeft gezocht naar eerste antwoorden op een aantal van deze 'hoe dan?' vragen. Dit is een bouwsteen geweest voor hoofdstuk 5: de eerste stappen van realisatie van de visie en het actueel houden van de visie.

Besluitvorming gemeenteraad - Het eindproduct van de Visiemakers is besproken met onze ketenpartners en juridisch getoetst. Ook is een vergelijking met in te trekken strategisch beleid (o.a. de Structuurvisie) gemaakt. Deze analyses hebben geleid tot enkele toevoegingen. De gemeenteraad heeft de Horizon van de visiemakers overgenomen, en op de punten waar controverse over is een afweging gemaakt. Het hele stuk heeft als ontwerp ter inzage gelegen van 30 april t/m 10 juni 2020 en is in die periode ook toegestuurd aan buurgemeenten, ketenpartners en de provincie met de mogelijkheid te reageren. De reacties en aanpassingen die hier uit volgen zijn opgenomen in bijlage 6.

Afbeelding 1.1: Procesoverzicht totstandkoming omgevingsvisie

1.5 Wat lees je in deze omgevingsvisie?

Deze omgevingsvisie bestaat uit vijf hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk is deze inleiding. Hoofdstuk twee is een beschrijving van het **DNA van de gemeente Raalte**. Wat maakt Raalte Raalte? Dit gaat om de fysieke leefomgeving maar ook om het verhaal van onze gemeenschap. De dorpen en het buitengebied. Onze gezamenlijke identiteit en de bijzonderheden binnen de gemeenschappen. De dynamiek die er is en de kansen of belemmeringen die dat oplevert. Hopelijk inspireert dit hoofdstuk je, maakt het je trots of is het een spiegel voor je. In het derde hoofdstuk beschrijven we de belangrijkste **kernopgaven voor de komende jaren**: wat vinden we belangrijk om energie in te stoppen? En waar willen we naartoe bewegen? We hopen dat dit hoofdstuk je inzicht geeft in waar we met zijn allen aan werken en hoe dat er uit kan zien. Hopelijk nodigt het je uit om op jouw manier aan onze gezamenlijke toekomst te werken. Het vierde hoofdstuk gaat over het samenspel tussen partijen en de **spelregels** hoe wij met elkaar werken in onze gemeente. Hopelijk geeft dat hoofdstuk je duidelijkheid over wat je van de gemeente kunt verwachten en wat er ook van jou wordt verwacht. In hoofdstuk vijf lees je over de **uitvoering** van de visie. Bijvoorbeeld over jouw rol bij de uitvoering van de Horizon.

We hopen dat deze horizon je inspireert, uitnodigt en helderheid geeft.

2. Ons DNA

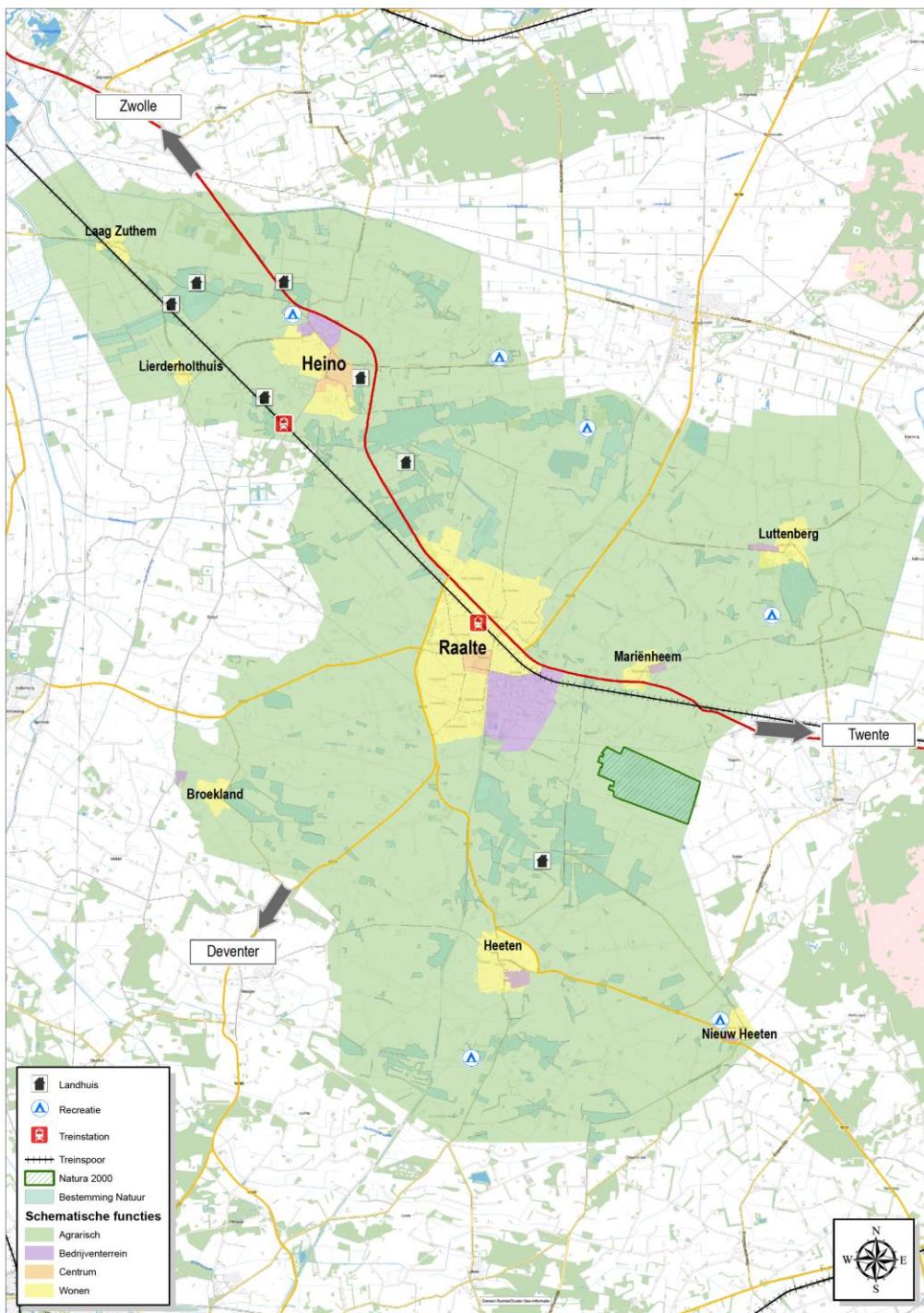
2. Ons DNA

We starten deze omgevingsvisie met ons DNA als fundament voor de toekomst. We zien onze gezamenlijke identiteit met de dynamiek die hier is en de kansen die dat oplevert als basis van onze omgevingsvisie.

Dit verhaal over ons gebied en onze gemeenschap is dynamisch en is ontstaan na interviews met sleutelfiguren uit al onze dorpen, de opbrengst van het luistervinken, een bureaustudie naar het fysieke DNA van onze leefomgeving en de analyse door een buitenstaander en expert: prof. dr. Gertjan Hospers. Hospers heeft hierbij gebruik gemaakt van data uit verschillende bronnen, waaronder de canon van Heino, de canon van Raalte en data van de provincie Overijssel.

We vertellen het verhaal van onze gemeenschap langs vier thema's:

- De mensen (2.1)
- De omgeving (2.2)
- Hoe we ons organiseren (2.3)
- Onze identiteit (2.4)

Afbeelding 2.1 De gemeente Raalte in kaart

2.1 De mensen

Onze mentaliteit – Het overeenkomstige denk- en gedragspatroon van onze inwoners zit hem vooral in dingen samen oppakken. Het inzetten voor gemeenschappelijke initiatieven die ervoor zorgen dat verenigingen en stichtingen kunnen floreren. Bij onze mentaliteit hoort ook dat we elkaar groeten op straat, ook al kennen we elkaar niet. Dat is de gemeenschapszin die we met z'n allen tot stand brengen. Hieruit blijkt dat we het belangrijk vinden om naar elkaar om te kijken: jong en oud zijn sterk met elkaar verbonden. Hard werken zit in ons karakter. We zijn nuchter en bescheiden. Wie vieren het leven bij de verschillende feesten die we organiseren.

'Vermoedelijk is 80% van ons echt betrokken bij het sociale leven. Inclusief het buitengebied, dat hoort er echt bij.' Dat bestrijkt een gebied dat ver over dorps- en zelfs gemeentegrenzen heengaat.' Aldus een inwoner uit Lierderholthuis.

'Als er ergens overdag de gordijnen dicht zijn, dan wordt toch even gekeken of alles in orde is. Zorgzaamheid. Omzien naar elkaar. Het maakt dat je je ergens op je plek voelt. Thuis.' Aldus een inwoner uit Mariënheem.

'Ook jongeren zijn actief binnen het dorp. Zo haalt de jeugdsportcommissie het oud papier op en organiseert kampen voor basisschoolkinderen.' Aldus een inwoner uit Broekland

De ontwikkelingen - Onze gemeente groeit de komende tijd nog licht. Op de lange termijn zal de bevolkingsomvang van Raalte stabiliseren. Het aantal huishoudens neemt nog wel toe. Mensen worden ouder en er worden minder kinderen geboren. Mensen, met name jongeren, trekken weg en er komt gelukkig ook een deel terug. Dit zijn de mensen die na een paar jaar weer terugverlangen naar hún Raalte en Salland. De bevolkingssamenstelling is homogeen te noemen op het gebied van etniciteit. In Heino en Raalte wonen relatief meer ouderen dan in de andere kernen. De woningmarkt heeft, zoals in heel Nederland, te maken met prijsstijgingen en krapte, waardoor vooral starters minder makkelijk een stap naar de woningmarkt kunnen maken. We wonen vooral in grondgebonden woningen (rijtjes, twee-onder-één-kap en vrijstaand). Mensen wonen hier met veel plezier met name door de groene omgeving direct in de woonomgeving of op wandel- en fietsafstand in het buitengebied. We sporten relatief veel. Een substantieel deel van de inwoners werkt buiten de gemeentegrenzen. Goed nieuws is dat onze gemeente één van de lagere werkeloosheidspercentages van Nederland heeft. Het minder goede nieuws is dat er voor bedrijven steeds meer krapte in termen van arbeidskrachten is. Er is een tekort aan ICT'ers en vakmensen. Robotisering/automatisering is een ontwikkeling die dit wellicht deels oplost, maar ook een trend die gevolgen zal hebben voor banen met een lager- of middelbaar opleidingsniveau. De gemeente Raalte is van oorsprong een overwegend katholieke gemeente in een vooral protestantse omgeving. Het geloof is voor veel inwoners nog steeds belangrijk. Waar het vroeger bepalend was voor de sociale structuur van deze gemeenschap zie je deze oorsprong nog terug, bijvoorbeeld het oorspronkelijke katholieke karakter in de evenementen in Raalte en een aantal buurdorpen. Het kerkgebouw is prominent aanwezig.

'Als je de deuren sluit, verpaupert zo'n gebouw. Ideeën zijn er genoeg. Wat er precies mee moet gebeuren, blijft een vraag die de komende jaren een steeds grotere rol zal gaan spelen.' Aldus een inwoner uit Lierderholthuis over de kerk.

Hoe we bewegen – Onze inwoners maken naast de faciliteiten in Raalte zelf ook gebruik van voorzieningen in Zwolle en Deventer. We gaan bijvoorbeeld naar Zwolle en Deventer voor onderwijs en het ziekenhuis. Er is veel keuze voor onze inwoners met zowel Zwolle als Deventer dichtbij. Menig gemeente zal jaloers zijn op onze ligging. De nabijheid van deze twee steden gebruiken we op verschillende manieren. Deze steden zijn erg belangrijk voor de toekomst van ons gebied. Er is ook verbinding met andere gemeenten zoals Olst-Wijhe, Dalfsen en Hellendoorn. Opvallend is dat de ingaande pendel voor winkelen twee keer zo groot is als de uitgaande pendel. Mensen uit Olst-Wijhe, Dalfsen en Hellendoorn komen in Raalte voor hun boodschappen en winkelbezoek. Onderwijs is ook een belangrijke reden voor de in- en uitgaande pendel. We zien dus een grote interactie tussen onze eigen gemeente en de omliggende gemeenten en steden.

2.2 De omgeving

Landschap - Onze gemeente, gelegen in het oosten van Nederland tussen Zwolle, Deventer en Twente heeft een duidelijk plattelandskarakter. Dit is ontstaan uit een geschiedenis van drie hoofd landschapstypen met grote hydrologische verschillen. Allereerst het dekzandlandschap met afwisselend dekzandruggen en -laagtes en vlaktes. Ten tweede het weteringenlandschap en tot slot in het noordwesten van de gemeente het kommenlandschap. In deze landschappen liggen de negen dorpen. Deze dorpen kennen grote verschillen. De gemene deler is dat ze allen op hoger gelegen gronden ontstaan of gesticht zijn. Bossen in de gemeente zijn grotendeels onderdeel van de landgoederen die de gemeente rijk is. Natuurgebied Het Boetelerveld is een uniek natuurgebied. Het is het laatste onontgonnen stukje van het (natte) Sallandse heidelandschap. In het agrarisch gebied zorgen essen en landschapselementen voor een waardevol landschap om in te wonen, werken en recreëren. De gemeente kent ook een relatief rijk gedifferentieerde en waardevolle biodiversiteit.

Ligging - Onze gemeente is een kruispunt in de regio en fungeert als het hart van Salland. De gemeente Raalte ligt tussen de Sallandse Heuvelrug (stuwwal) in het oosten en het rivierenlandschap van de IJssel in het westen. Kenmerkend daardoor zijn de typische oost-west structuren met de waterlopen van hoog naar laag (weteringen). De landgoederen en Havezates zijn karakteristiek voor ons gebied. Net als de (melk)veehouderij in het ruime buitengebied. Salland was ooit strak afgebakend. Dat is door de jaren heen verwaterd. De (samenwerkings)relaties in Salland zijn flexibeler en lichter dan in andere regio's. De ene keer werken we met West-Twente, de andere keer met Olst-Wijhe, Deventer en in toenemende mate met Zwolle.

De ruimte - De woonwijken en centrumgebieden van Raalte en Heino zijn het meest 'stedelijk' van karakter en met name Raalte bevat voorzieningen voor de hele gemeente. De

dorpen kenmerken zich door de functies wonen en werken met een sterke sociale cohesie. Elk dorp heeft zijn eigen ontmoetingsplek in de vorm van sportvoorzieningen, een school of dorpshuis. Vrijwel elk dorp, op Lierderholthuis en Laag Zuthem na, heeft een eigen bedrijfenterrein. Onze dorpen hebben relatief veel open en groene ruimten binnen de kernen. Dit is een belangrijke eigenschap die bijdraagt aan kwaliteit van wonen en leven. Het buitengebied zet Raalte als natuurlijk recreatiegebied en landbouwgemeente op de kaart, aangezien 80% van de gronden gebruikt wordt voor agrarische doeleinden. Bij dit buitengebied horen echter ook uitdagingen. Deze hebben onder andere te maken met de schaalvergroting van de agro en food sector, het gebruik van de gronden als recreatiegebied en de toenemende behoefte aan ruimte voor energieopwekking. De gemeente Raalte heeft, in verhouding tot andere delen van Nederland, een goede luchtkwaliteit, schone bodem en er wordt weinig geluidsoverlast ervaren. We hebben een relatief groene en veilige leefomgeving. We koesteren deze kwaliteiten.

Economie - De agrarische sector is in volle breedte vertegenwoordigd in onze gemeente. Deze sector floreert in Raalte, maar kent tegelijk zorgen en onzekerheden. Waar we naast de agrarische sector in uitblinken is de zorg, de bouw en de maakindustrie. Wat betreft de agro en food sector vind je de hele keten in Raalte: van boer tot bord. De innovatieve maakindustrie is in Raalte geworteld maar wereldwijd actief. Dat zijn onze verborgen kampioenen. Deze bedrijven hebben vleugels en wortels. Vleugels omdat ze buiten de regio actief zijn. Wortels omdat ze niet vergeten waar ze vandaan komen. Qua vrije tijd valt op dat er veel georganiseerd wordt. Denk hierbij aan grote evenementen als Stoppelhaene, Ribs&Blues en de diverse dorpsfeesten. Stichtingen en verenigingen zijn zeer actief in onze gemeente. Met enthousiaste groepen vrijwilligers zetten zij de evenementen op die niet alleen belangrijk zijn voor onze identiteit en sociale cohesie, maar inmiddels zelfs onderdeel van onze vrijetijdseconomie zijn.

2.3 Hoe we ons organiseren

Pionieren - Er is altijd gepionerd in onze gemeente. Een typisch voorbeeld hiervan is dat de proefboerderij Aver Heino meer dan 80 jaar heeft bestaan. Daar werd onder andere onderzoek naar de rundvee(houderij) gedaan en de koe-matras werd er ontwikkeld. Het was de Green East van nu, maar dan 100 jaar geleden. Het Maas-Rijn-IJsselvee is ook hier geboren. Maar niet alleen boeren zijn pioniers. Het pionieren zien we breder in de samenleving. Zo was er de Jeugdsoos Flurk in Heino die heel belangrijk is geweest voor het jongerenwerk. Een ander voorbeeld is Dokter Doyer. Deze huisarts uit Heino startte een fonds waar projecten voor de samenleving uit betaald werden. Heel vooruitstrevend in de tijd tussen 1937 en 1978. Raalte is ook bekend van de Franciscushof: Zusters van liefde die zich inzetten voor psychiatrische zorg en ouderenzorg. Meer recente vormen van pionieren in uiteenlopende vakgebieden: nieuwe stalsystemen zoals een windstreekstal, OZO-verbindzorg in Luttenberg en het project Gridflex in Heeten. Pionieren zit in ons bloed.

Samen aanpakken - Een kenmerk van onze samenleving is het feit dat mensen elkaar echt kennen. Gertjan Hospers: *"In een stad zie je veel mensen weinig. In een dorp zie je weinig mensen veel."* Dat doet wat met mensen in onze gemeente. Je groet elkaar, je kent elkaar en

je spreekt elkaar aan om te helpen. Mede hierdoor is de omvang van het vrijwilligerswerk hoog. Dit vormt de basis van al onze evenementen. Hier gebeurt echt wat! Ondernemers hebben hart voor de regio en zijn bereid om hun bijdrage te doen aan de verschillende stichtingen en verenigingen. Of het nu gaat om het organiseren van een feest of het realiseren van zorg op maat. Alles is gebaseerd op de fundamentele wens om onze gemeenschap beter te maken en elkaar voort te helpen.

'Ik zou de gemeente graag als vereniging zien. Met inwoners, die allen medeverantwoordelijk zijn. Je moet kijken wat je samen voor elkaar krijgt, niet dat vliegen afvangen wat zoveel gebeurt. Ik zie geen onderscheid tussen bestuur en burger, een woord waar ik van gruw. Ik spreek liever van inwoners.' Aldus een inwoner uit Heino.

We onderscheiden ons ook in hoe we dingen oppakken. De organisaties genaamd Plaatselijk Belang komen in alle dorpen, behalve Raalte, voor en fungeren als verbindende schakel in de samenleving. In deze dorpen heerst een cultuur van 'we regelen het samen wel'. In het dorp Raalte daarentegen zien we deze organisatiekracht veel meer terug in het verenigingsleven en minder op het niveau van het dorp als geheel.

'Plaatselijk Belang fungeert als intermediair tussen gemeenschap en gemeentebestuur. Dat doen ze goed. Toen men een tennisbaan wilde, kwam er een goed onderbouwd plan met cijfers. PB heeft echt een toegevoegde waarde. Zij organiseren bijvoorbeeld dingen als een weidevogel-dag voor kinderen op Hemelvaartsdag.' Aldus een inwoner uit Lierderholthuis.

Bij de inwoners, de gemeente en andere organisaties ontmoet je een open houding. Het samen doen, participeren, is iets wat wij graag willen. Het zit in onze genen en hierop zijn wij sterk intrinsiek gemotiveerd. Wij gunnen elkaar een succes.

Overigens zien we ook veranderingen optreden in de organisatiestructuren. Waar ouderen gewend zijn aan 'traditionele besturen' willen jongeren zich wel inzetten, maar houden ze van kort en stevig iets neerzetten en niet van 'in besturen zitten'. Jongeren willen zich inzetten. Voor hen is het belangrijk waar dat over gaat: Wat is de identiteit van de organisatie? Is het doel voor hen duidelijk en spreekt het ze aan? Dit zal voor sommige vrijwilligersorganisaties een omslag zijn in het neerzetten van hun organisatie en het binden van jongeren. 'Traditionele besturen' mogen mee gaan met de moderne tijd en werken met nieuwe vormen van besluitvorming en samenwerking.

2.4 Onze identiteit

Hoe denken onze inwoners zelf over hun gemeenschap? We zien onze gemeente als een plek om te verblijven of om terug te komen na te hebben gewoond, gewerkt of gestudeerd in de Randstad of bij onze buren in de regio. Als je van buitenaf naar de leefomgeving van onze gemeente kijkt, zit in al die diversiteit veel homogeniteit. Door de sterke sociale verbindingen binnen de dorpen ontstaan er ook eigen identiteiten binnen onze gemeente. Dit 'Dorpisme' vertelt dan ook weer het verhaal van de mensen die er leven. Zodra we buiten de gemeentegrenzen komen, vertellen we hetzelfde verhaal. We zien onszelf als een gebied

dat staat voor de basics in life: een bewuste gemeenschap waar je alles vindt wat je nodig hebt om gelukkig en gezond te kunnen leven.

Zelfbeeld - Er is sprake van lokaal patriotisme. We zijn trots op het eigen dorp. Dat is belangrijker dan de regio.

'Een Raaltenaar gaat er helemaal voor, het is alles of niets. 'Kijk maar naar onze deelname aan de zeskamp indertijd. Dan wordt er geen half werk geleverd, maar echt getraind.' Aldus een inwoner uit de kern Raalte over 'de Roalter wind' en de eigen identiteit van de dorpen.

Er is wel iets Sallands. Denk maar aan de taal. Dat is bijvoorbeeld geen Twents. Er zit meer Hollands in Sallands. De reden is ontstaan in de geschiedenis en door de ligging en afstanden van Salland ten opzichte van Utrecht. De Bisschop van Utrecht had meer contact met Salland. De afstand was kleiner. Wat verder opvalt is dat de canons van Heino en Raalte beginnen in de prehistorie en eindigen in 2001 op het moment van de bestuurlijke fusie van de gemeenten Raalte en Heino.

Imago - Raalte is dé evenementengemeente van Oost-Nederland. Dit is een belangrijke troef. Mensen komen bij elkaar en zeggen: "we gaan iets organiseren". Er is veel meer dan Stoppelhaene en de Pompdagen. Dit is bijzonder en iets om veel meer mee te doen. Een kans om te benutten als uithangbord en visitekaartje van onze leefomgeving.

Bescheidenheid - De Sallander is bescheiden en toont zijn of haar trots niet graag naar buiten. Deze eigenschap heeft zeker positieve kanten, maar heeft ook een keerzijde die ons misschien minder helpt. Zo blijft kennis hangen en wordt naar andere inwoners niet getoond hoe innovatief sommige mensen zijn en ze dingen aanpakken. Persoonlijke voorbeelden uit de buurt kunnen mensen binnen en buiten Raalte inspireren.

2.5 Conclusie

Kortom, dit is het verhaal van een hechte gemeenschap in Salland. Een gemeenschap die spreekt over gemeenschapszin: het ons-kent-ons gevoel, het ons-zorgt-voor-ons gevoel en samen dingen oppakken als we iets willen bereiken. Maar het verhaal gaat ook over innovatief ondernemen, het afstemmen met elkaar welke voorzieningen in bepaalde mate aanwezig moeten zijn. Ons verhaal is ook dat we er met zijn allen hard aan werken om die gemeente te zijn die we willen zijn: van een groot evenementenaanbod tot een landelijke samenleving waar het goed toevoert in de groene omgeving en waar agrariërs werken aan een toekomstbestendig buitengebied.

3. Horizon Gemeente Raalte 2040

3. Horizon gemeente Raalte 2040

Het gaat goed in Raalte, maar dat is geen vanzelfsprekendheid. Zoals Nederland - en daarmee Raalte - de afgelopen 20 jaar veranderde, zo zal dat ook de komende 20 jaar gebeuren. De toekomst is ongewis, maar één ding weten we zeker: als Raalte komen we voor belangrijke opgaven te staan, waarop passende antwoorden moeten worden geformuleerd. Zo zien we in de gemeente Raalte drie structurele ontwikkelingen waar we onze energie en aandacht op willen richten: (1) er spelen belangrijke vraagstukken in het buitengebied, waar thema's als natuur, recreatie, energie en landbouw met elkaar kunnen botsen en om nieuwe keuzes vragen, (2) onze wijken en dorpen zijn deels aan vernieuwing toe – ze moeten opgewaardeerd worden aan de eisen van deze tijd - om zo vitaal en leefbaar te blijven en (3) de economische verhoudingen, tussen stad en ommeland, veranderen wat gevolgen heeft voor de positie van Raalte in de regio.

Deze ontwikkelingen vragen niet alleen om een nieuwe richting en het maken van keuzes. Er dringt zich ook een steeds prangerder vraag op, namelijk: wat voor gemeente wil Raalte zijn? Welke richting slaan we samen in naar 2040? Hoe gaan we om met de kansen en bedreigingen die we voor ons zien? Het begin van die antwoorden schetsen we hier; we schetsen een nieuwe Horizon voor Raalte in 2040². Daarin beschrijven we de context, ambities, kansen, dilemma's en ontwikkelrichtingen voor de volgende drie kernopgaven:

1. *Hoe geven we vorm en invulling aan de ontwikkelingen in het buitengebied, zodat het een prettige plek blijft om te wonen, werken, ondernemen en recreëren?*
2. *Hoe zorgen we dat bestaande wijken en dorpen leefbaar en aantrekkelijk blijven?*
3. *Hoe creëren we de optimale randvoorwaarden voor wonen, werken, ondernemen en recreëren in Raalte?*

Na deze inleiding volgen drie paragrafen waarin de kernopgaven achtereenvolgens worden behandeld. We beschrijven steeds onze ambitie met bijbehorende ontwikkelrichtingen voor 2040. Over een groot aantal onderwerpen spreken we een duidelijke richting uit: dat houdt in dat een ruime meerderheid van de Visiemakers deze richting omarmt. Daarnaast zijn er ook punten waarover we veel hebben gediscussieerd, maar waar we nog niet uitkomen. In dat geval benoemen we dat ook in dit document.

---

² De Horizon wordt in dit hoofdstuk in delen weergegeven. Het volledige beeld is in bijlage 5 opgenomen.

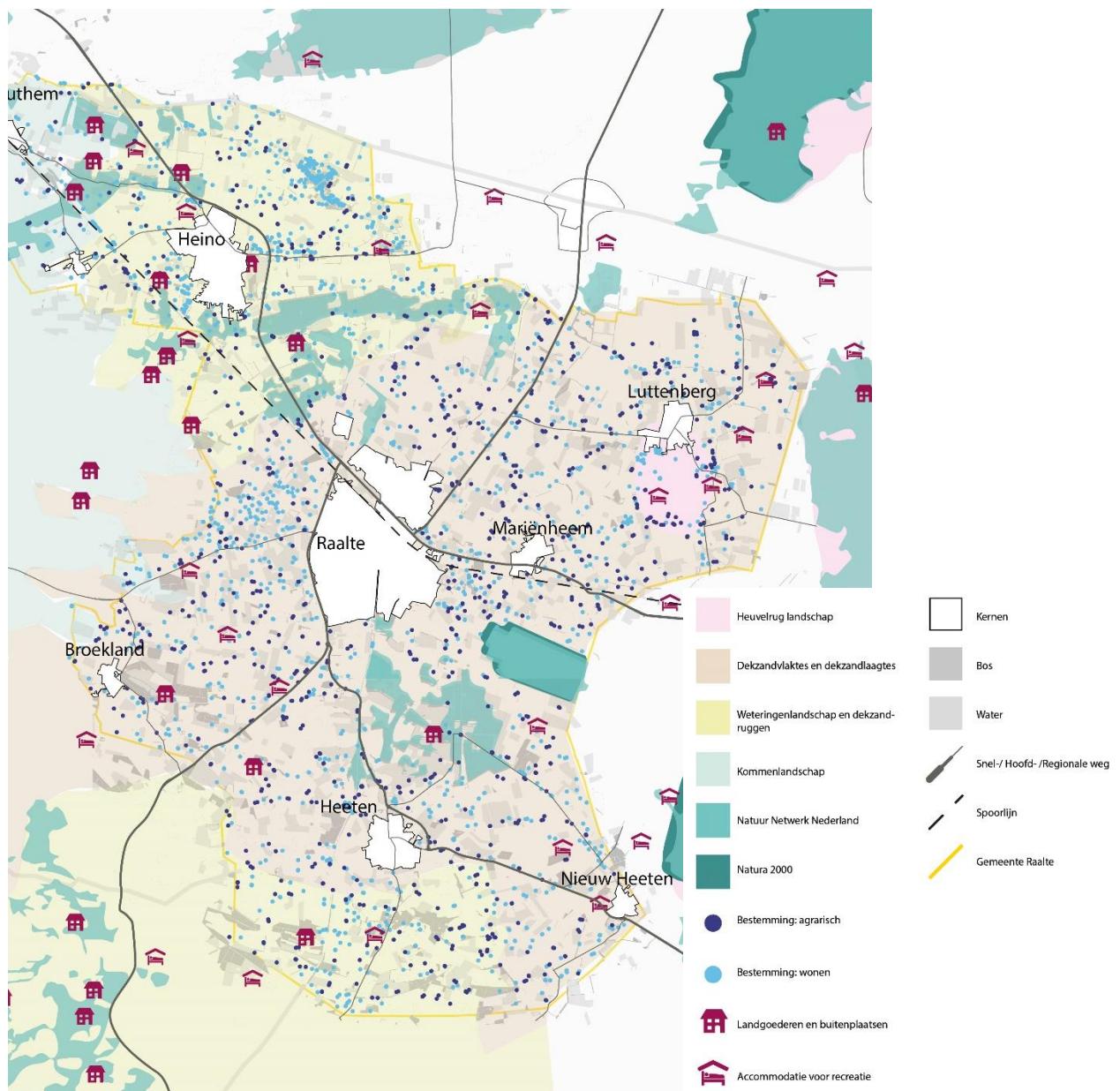
Het buitengebied - Kernopgave 1

The collage consists of several photographs and text panels arranged in a grid-like structure, connected by thin black lines.

- Top Left:** A solar panel street lamp on a canal bank. Text: "Wij kiezen met technologie, innovatie en experiment voor een toekomstbestendige landbouw die meerwaarde oplevert voor de leefomgeving en het landschap."
- Top Center:** A road scene with a man on a cargo bike, a car, and a truck. A woman and child stand on the side. Text: "RAALTE ALS GROEN EN INNOVATIEF PRODUCTIELANDSCHAP".
- Top Right:** A group of people in safety vests standing next to solar panels and wind turbines. Text: "Wij kiezen voor toekomstbestendige dorpen en wijken: energieneutraal, klimaatadaptief, gezond, veilig en levensloopbestendig. Wij zien hierbij een belangrijke regisserende rol voor de gemeente, die de samenwerking zoekt met andere partijen, stimuleert en aansluit bij waar de energie in de samenleving zit."
- Middle Left:** A small boat on a canal with solar panels. Text: "Wij kiezen voor een vitaal, divers en gemengd buitengebied. Een werk- en productiegebied, waar een balans is met vrouwen, landschappelijke- en cultuurhistorische kwaliteiten, natuur en recreatie."
- Middle Center:** A road scene with a man on a cargo bike carrying children. Text: "ONZE AMBITIE: RAALTE ALS GROEN EN INNOVATIEF PRODUCTIELANDSCHAP".
- Middle Right:** A group of people in safety vests standing next to solar panels and wind turbines. Text: "Wij kiezen voor kleinschalige recreatie, die past in het landschap en die aansluit op andere activiteiten in het buitengebied."
- Bottom Left:** A road scene with a man on a cargo bike carrying children. Text: "Het groene en agrarische karakter van ons buitengebied is de kern van onze identiteit. Dit krachtige en afwisselende landschap is de grondslag voor een toekomstbestendige landbouw, maar ook voor een duurzame verhuur, verkoop en verkoop van landbouwgrond en voor de ontwikkeling van een duurzame en verantwoorde toerisme. De toerisme is een buitengebied dat vitaal is, reuring kent, maar waar ook gewoond wordt en waar aandacht is voor de natuur- en landschapswaarden. Innovatie, technologie, klimaatdiensten en duurzame energieopwekking maken nadrukkelijk onderdeel uit van het nieuwe verdienmodel van ons buitengebied, evenals brede neveractiviteiten door agrarici, zoals zorg, educatie of toerisme. We erkennen dat de energietransitie voor een groot deel in ons buitengebied zal landen en een belangrijke veranderkracht voor de toekomst van ons gebied is. Daarom gaan we deze transitie niet alleen aanpakken, maar ook daarvan profiteren. We gaan samen met andere partijen en beleidsmakers op een nieuw verdenkmodel. In ons hyperdiverse buitengebied werken we samen aan toekomstbestendigheid, zoals op het gebied van biodiversiteit, robuuste watersystemen, klimaatbestendigheid en bodemkwaliteit. Nieuwe ontwikkelingen voegen waarde toe: niet alleen voor de huidige generatie, maar ook voor de daarop volgende."
- Bottom Right:** A group of people in safety vests standing next to solar panels and wind turbines. Text: "We grijpen de kansen in stedelijk gebied aan om energie duurzaam op te wekken. We erkennen tegelijkertijd dat de opgave te groot is om alleen in stedelijk gebied op te lossen en daardoor voor een groot deel ook in het buitengebied een plek vindt. We kiezen voor een strategie die uitgaat van onze initiatiefrijke samenleving en die bouwt op draagvlak, zowel sociaal als financieel, met heldere doelstellingen als kader."

3.1 Het buitengebied - Kernopgave 1

Hoe geven we vorm en invulling aan de ontwikkelingen in het buitengebied, zodat het een prettige plek blijft om te wonen, werken, ondernemen en recreëren?

Afbeelding 3.1 Het buitengebied van de gemeente Raalte

3.1.1 Inleiding en context

Het buitengebied is van oudsher de plek voor landbouw. Behalve een productielandschap is het ook een plek waar rust en natuurschoon te vinden is. In onze gemeente is dit beeld - net als in de rest van Nederland - aan het kantelen door de vele ontwikkelingen die op het landelijk gebied afkomen en deels met elkaar conflicteren. Denk aan ontwikkelingen in de landbouw (zoals stoppende boeren, schaalvergroting, vrijkomende agrarische bebouwing (VAB) en de ontwikkeling richting kringlooplandbouw), klimaatverandering, het

(grootschalig) opwekken van duurzame energie, recreatie en toerisme en (niet-agrarisch) ondernemerschap. Het Raalter platteland is in beweging: het oude beeld van ons buitengebied maakt plaats voor een nieuwe toekomst, maar het is onduidelijk hoe deze toekomst er precies uit zou moeten zien.

3.1.2 Ambitie en ontwikkelrichtingen

In deze paragraaf beschrijven we onze ambitie voor ons buitengebied en de ontwikkelrichtingen die we zien voor de toekomst. Kortom, in welke richting willen we dat het buitengebied zich ontwikkelt tot 2040?

Onze ambitie: Raalte als groen en innovatief productielandschap

Het groene en agrarische karakter van ons buitengebied is de kern van onze identiteit. Dit krachtige en afwisselende landschap vormt de onderlegger van een nieuwe toekomst voor ons landelijk gebied en zullen we daarom verder ontwikkelen en waar nodig beschermen. In de toekomst is ons buitengebied een divers en modern productie- en werklandschap met toekomstbestendige landbouw, dat vitaal is, reuring kent, maar waar ook gewoond wordt en waar aandacht is voor de natuur- en landschapswaarden. Innovatie, technologie, klimaatdiensten en duurzame energieopwekking maken nadrukkelijk onderdeel uit van het nieuwe verdienmodel van ons buitengebied, evenals brede nevenactiviteiten door agrariërs, zoals zorg, educatie of toerisme. We erkennen dat de energietransitie voor een groot deel in ons buitengebied zal landen en een belangrijke veranderkracht vormt voor de toekomst van ons landelijk gebied. Nieuwe vormen van duurzame energieopwekking maken onderdeel uit van onze nieuwe Horizon en bieden agrarische ondernemers kansen op een nieuw verdienmodel. In ons hyperdiverse buitengebied werken we samen aan toekomstbestendigheid, zoals op het gebied van biodiversiteit, robuuste watersystemen, klimaatbestendigheid en bodemkwaliteit. Nieuwe ontwikkelingen voegen waarde toe: niet alleen voor de huidige generatie, maar ook voor de daarop volgende.

Ontwikkelrichtingen

Deze ambitie voor ons buitengebied vraagt om regie, maar ook om samenwerking: een sterke overheid met een sterke samenleving die samen opnieuw vorm geven aan het buitengebied. Daarbij formuleren we vijf ontwikkelrichtingen.

1. **Wij kiezen voor een sterk en afwisselend landschap door het verder te ontwikkelen, te versterken en te behouden wat waardevol is.**

Onze gemeente kent een prachtig afwisselend coulisselandschap met halfopen gebieden, landgoederen en buitenplaatsen en oude wegen, maar ook open gebieden met zeldzame weidevogels. De kracht zit hem in de variatie en diversiteit. Dit landschap heeft waarde voor mens en dier, het geeft een thuisgevoel en draagt bij aan onze identiteit. Deze afwisseling en (bio)diversiteit willen we waar nodig beschermen, behouden en ontwikkelen. In gebieden met een hoge landschaps- en natuurwaarde willen we de ontwikkelruimte - denk hierbij aan schaalvergroting, recreatie en bedrijvigheid - daarom beperken. Maar we zien ons landschap

niet als iets statisch: waar het landschap versterkt kan worden, willen we het verder ontwikkelen. Bij nieuwe ontwikkelingen, zoals het inpassen van duurzame energieopwekking, agrarisch vastgoed of woningbouw ontstaan kansen om ook de kwaliteit van het landschap te verbeteren. Ook in het nemen van klimaatadaptieve maatregelen zien we grote kansen. Het veranderende klimaat leidt tot extremer weer, waarin langdurige droge periodes en extreme regenval, met wateroverlast tot gevolg, elkaar afwisselen. Hierin zien we niet alleen grote opgaven, maar ook grote kansen om tegelijkertijd te werken aan onze landschappelijke kwaliteit. Zo zien we het aanplanten van bomen en heggen of het ruimte bieden aan waterbergung als ontwikkelingen die het landschap juist versterken. Als belangrijk onderdeel zien we het streven naar meervoudig ruimtegebruik: slimme combinaties waarbij we meerdere functies en kwaliteiten combineren.

2. Wij kiezen met technologie, innovatie en experiment voor een toekomstbestendige landbouw die meerwaarde oplevert voor de leefomgeving en het landschap.

Onze gemeente staat bekend als landbouwgemeente met een sterke en gewortelde agrarische sector. Hier vind je bedrijven in de hele keten; van boer tot bord. De agrarische sector is altijd in verandering geweest en in Raalte zijn via experiment, technologie en innovatie antwoorden gevonden op de uitdagingen van voorheen. Ook nu willen we ons innovatieve vermogen weer inzetten om te werken aan een toekomstbestendige landbouw - inclusief een toekomstbestendige bedrijfsvoering.

Wij, de Visiemakers, zijn het erover eens dat we op zoek moeten naar een nieuw toekomstperspectief voor de landbouw, maar dragen daarbij verschillende oplossingsrichtingen aan. We zien hier twee belangrijke richtingen terugkomen die niet altijd zomaar te verenigen zijn, maar weldegelijk naast elkaar kunnen voorkomen. Enerzijds ziet een deel van ons het investeren in experiment en innovatie als een oplossingsrichting, waarbij robotisering, ICT en (sensor)technologie bijvoorbeeld kunnen zorgen voor een hogere opbrengst per hectare, of bijdragen aan duurzaamheid. Echter, een ander deel van ons pleit voor meer kleinschalige productie en natuurinclusieve landbouw, waarbij wordt uitgegaan van de natuurlijke draagkracht van de bodem. Dit heeft invloed op het aantal dieren, en draagt positief bij aan het terugdringen van de stikstofdepositie en het verbeteren van de bodemkwaliteit. Beide richtingen vragen ruimte - letterlijk en figuurlijk. We vinden het belangrijk dat deze ruimte er in onze gemeente is. Daarnaast vinden we elkaar in de gedachte dat er niet zonder meer ontwikkelruimte moet komen voor het enkel vergroten van de agrarische productie, maar dat er meer aandacht uit moet gaan naar de verbetering daarvan. Er moet een balans zijn tussen verschillende belangen in het buitengebied. Een belangrijk onderdeel hierbij is de mogelijkheid tot verbreding van het verdienmodel van boeren via activiteiten als zorg, recreatie, landschapsbeheer, klimaatdiensten en duurzame energie. Met name energie, zowel opwek als besparing en opslag, maakt in de toekomst steeds vaker onderdeel uit van het nieuwe businessmodel van de boeren in onze gemeente.

- 3. We grijpen de kansen in stedelijk gebied aan om energie duurzaam op te wekken. We erkennen tegelijkertijd dat de opgave te groot is om alleen in stedelijk gebied op te lossen en daardoor voor een groot deel ook in het buitengebied een plek vindt. We kiezen voor een strategie die uitgaat van onze initiatiefrijke samenleving en die bouwt op draagvlak, zowel sociaal als financieel, met heldere doelstellingen als kader.**

We zien de verduurzaming van onze gemeente als belangrijke opgave. We zien hiervoor grote kansen in ons stedelijk gebied, zoals met zonnepanelen op daken en bedrijfenterreinen. Tegelijkertijd erkennen we dat deze maatregelen niet voldoende zijn om de toekomstige vraag duurzaam op te vangen en dat het buitengebied de plek is waar de opwek van onze nieuwe, duurzame energie ook voor een belangrijk deel zal neerslaan. De urgentie en noodzaak is groot, maar de impact ook. We beseffen dat de energietransitie ons landschap zal veranderen: energie vraagt ruimte. Daarom vinden we het belangrijk om in te zetten op een mix aan energiebronnen om tot een goede balans te komen die past bij ons en ons landschap. Wij vinden het daarnaast essentieel dat er wordt gebouwd aan draagvlak en dat de energie en innovatiekracht van de samenleving wordt ingezet. Niet alleen door het betrekken van inwoners en partijen bij de start van een project, maar ook door de lusten en lasten in de gemeente eerlijk te verdelen en door de energieopgave te koppelen aan andere uitdagingen in de gemeente en de kennis en het vakmanschap van onze ondernemers. Denk hierbij aan het onderbrengen van een deel van de opbrengsten van wind- of zonne-energie in een leefbaarheidsfonds voor de dorpen of te investeren in landschappelijke kwaliteit.

Onze samenleving is initiatiefrijk en we achten het belang van draagvlak groot. Wij denken daarom aan een strategie die uitgaat van deze kracht en inzet op initiatieven met lokaal financieel en sociaal draagvlak. We zien echter ook dat de energietransitie niet vrijblijvend is. De Regionale Energie Strategie (RES) en het Klimaatakkoord maken al concreet welke opgaven er op Raalte afkomen. We zien deze doelstellingen als kaders, waarbinnen we zoeken naar manieren om hier allereerst via draagvlak per kern en eigen initiatief aan te voldoen. Hierbij zien we een goede landschappelijke inpassing en samenhang altijd als randvoorwaarde.

Voor de gemeente zien wij een aanjagende, verbindende en faciliterende rol weggelegd. Daarnaast vragen wij de gemeente erop toe te zien dat bovengenoemde doelstellingen tijdig worden gehaald, dat lusten en lasten eerlijk worden verdeeld en dat de transitie met respect voor het landschap plaatsvindt. Als blijkt dat doelen onvoldoende of niet op tijd worden gehaald, dan onderkennen wij dat deze strategie bijgestuurd kan worden.

Tegelijkertijd hebben wij ook nog vragen, waarop we nu nog geen eenduidig antwoord hebben. Zoals: wat is draagvlak (per dorp) precies? En wanneer stellen we het algemeen belang boven het individuele belang? Ook zien we rond het vraagstuk van duurzame energieopwekking nog veel onzekere factoren. Dit kwam in onze gesprekken over dit onderwerp steeds weer terug. Politieke, technologische of klimatologische ontwikkelingen buiten onze (lokale) invloedssfeer kunnen van grote invloed zijn op de omvang van de

energie-opgave. Een deel van ons heeft hoge verwachtingen van technologische ontwikkelingen en vindt dat we vol moeten inzetten op besparing en opwek in stedelijk gebied voordat we kiezen voor vormen van energieopwekking met impact in het buitengebied. Een meerderheid van ons vindt de urgentie om duurzaam energie op te wekken echter te groot om te wachten op doorbraken of game-changers. Wij dragen daarom ons steentje bij op basis van de kennis die we nu hebben en de opgave die daar (redelijkerwijs) voor onze gemeente uit volgt, evenals afspraken zoals het Klimaatakkoord. Wel vinden we het belangrijk om scherp te blijven op de mogelijkheden die nieuwe technologische ontwikkelingen bieden en indien nodig onze koers hierop bij te sturen.

4. Wij kiezen voor een vitaal, divers en gemengd buitengebied. Een werk- en productiegebied, waar een balans is met wonen, landschappelijke- en cultuurhistorische kwaliteiten, natuur en recreatie.

Ons buitengebied is enorm divers en levendig; een mozaïek van functies en belangen. Het is de plek van tal van grote en kleinere bedrijven, er wordt gewoond, het is er groen en rijk aan soorten en er wordt gefietst en gewandeld. Ook in de toekomst staat de diversiteit van het gebied voorop. Er moet gewerkt en geproduceerd kunnen worden door allerhande bedrijvigheid, er mag reuring zijn, maar wel in balans met andere functies, met oog voor gezondheid en aandacht voor wat we landschappelijk waardevol vinden. Dit past bij het Sallandse karakter. We gunnen elkaar de ruimte en we waarderen levendigheid. We houden rekening met elkaar. Dat betekent dat de bedrijvigheid niet tot onevenredige overlast moet leiden. Te zware bedrijvigheid is niet welkom in het buitengebied, maar situeren we op bedrijventerreinen. In gebieden met belangrijke landschappelijke, recreatieve of cultuurhistorische waarden zijn we terughoudender. Daar moet bedrijvigheid zich schikken naar de omgeving en streven we naar activiteiten die deze kwaliteiten juist benutten en versterken.

Wonen in het buitengebied komt de dynamiek en variatie ten goede, maar staat soms wel op gespannen voet met het agrarische karakter en productie. Aan de ene kant vraagt dit bewustwording van bewoners: bij wonen in een agrarisch gebied valt af en toe ook overlast te verwachten. Anderzijds is het nodig om bij het toevoegen van woningen de identiteit en het gebruik van het agrarische landschap (sterker) als vertrekpunt te nemen. Zo staan we positief tegenover de ontwikkeling van nieuwe kleinschalige woonconcepten. Met kleinschalig bedoelen we bijvoorbeeld een enkele woning, een erfdeel concept of meer-generatie-wonen, op de plek van leegstaand agrarisch vastgoed. We vinden het belangrijk dat deze ontwikkelingen het landschap versterken.

5. Wij kiezen voor kleinschalige recreatie, die past in het landschap en die aansluit op andere activiteiten in het buitengebied.

Onze recreatiebedrijven zijn op dit moment kwalitatief hoogwaardig en redelijk divers. Kwaliteit en diversiteit willen we graag behouden omdat dit past in onze ambitie om een

divers buitengebied te hebben. We zetten vooral in op kleinschalige recreatie die aansluit op andere activiteiten in het buitengebied. We vinden het van belang dat de diversiteit van het aanbod wordt gestimuleerd. Met kleinschalig denken we bijvoorbeeld aan verblijfs- of dagrecreatieve concepten op vrijkomende erven. Initiatieven die de recreatieve waarde van ons buitengebied versterken en aanvullend zijn op het aanbod in onze dorpen, zoals bijzondere horecaconcepten en boerderijwinkels, zien wij als een verrijking van ons diverse buitengebied. Vrijkomende agrarische bebouwing biedt hiervoor kansen en kan getransformeerd worden om zo ontwikkelruimte te bieden aan de recreatieve sector. We vinden dat dergelijke initiatieven moeten worden ondersteund. Als bestaande bedrijven kwaliteitsverbeteringen door willen voeren, bijvoorbeeld om te blijven aansluiten op de vraag, dan moet dat mogelijk zijn. Per situatie moet worden bekeken in hoeverre dit mogelijk is in verhouding tot functies in de omgeving.

Toekomstbestendige wijken en dorpen - Kernopgave 2

Wij kiezen voor toekomstbestendige dorpen en wijken: energieneutraal, klimaatadaptief, gezond, veilig en levensloopbestendig. Wij zien hierbij een belangrijke regisserende rol voor de gemeente, die de samenwerking zoekt met andere partijen, stimuleert en aansluit bij waar de energie in de samenleving zit.

Wij kiezen voor nieuwbouw en transformatie binnen bestaand bebouwd gebied waarbij woningbouw zo min mogelijk ten koste gaat van waardevol groen, binnen en buiten de kern.

We staan open voor woningbouw voor een bovenlokale behoefte. We houden onze dorpen leefbaar door in elk dorp ruimte te geven voor woningbouw en bedrijvigheid zodat minimaal de autonome groei van bevolking en bedrijvigheid kan worden opgevangen.

Wij kiezen voor de inzet van flexibele en collectieve woonconcepten bij nieuwbouw en transformatie. Zo zorgen we voor diversiteit en doorstroming en hebben onze wijken en dorpen in de toekomst meer te bieden.

ONZE AMBITIE: RAALTE GEEFT RUIMTE AAN EIGENZINNIG SAMENLEVEN

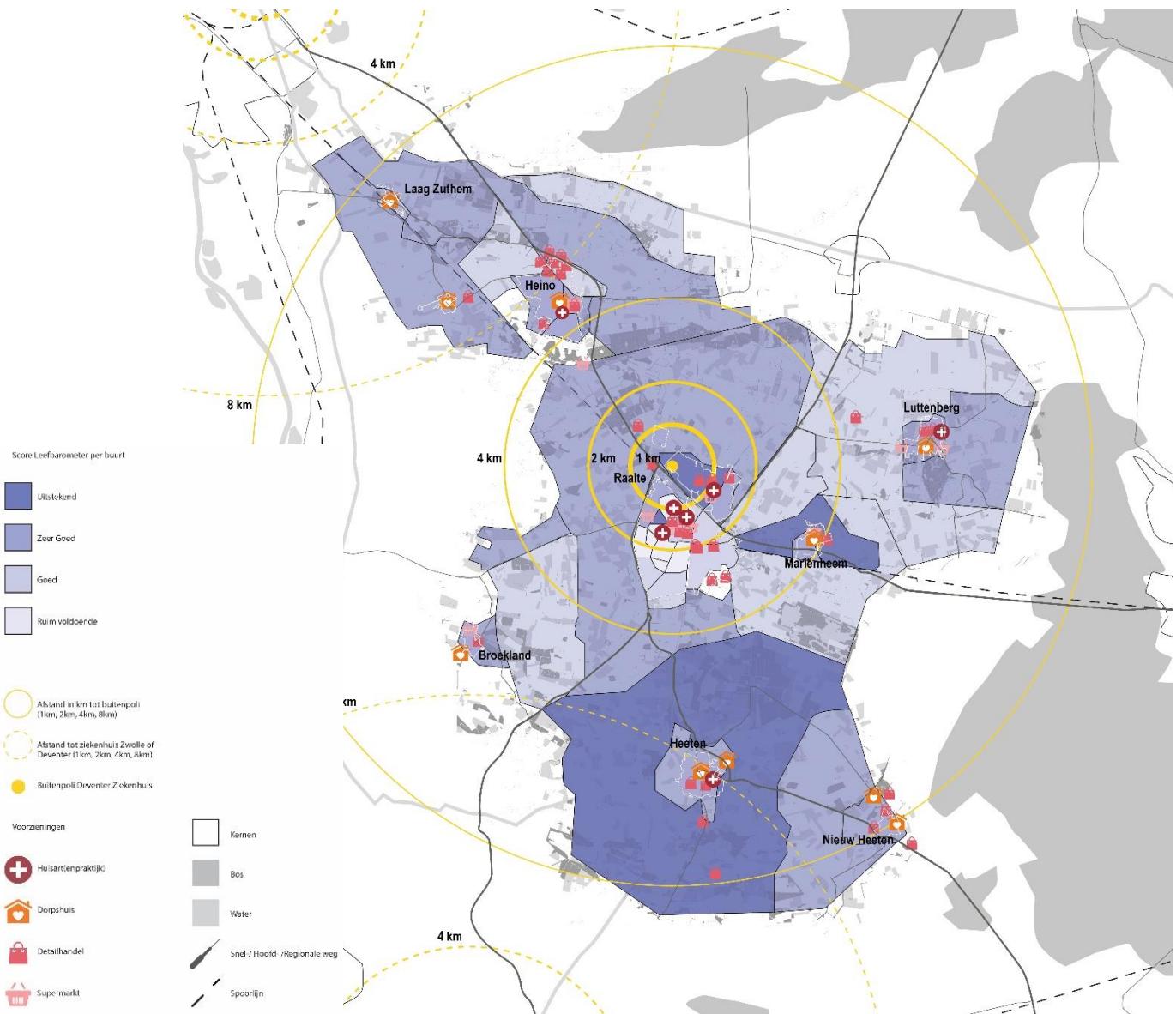
We omarmen de verduurzamingsopgave van onze wijken en dorpen en de demografische veranderingen die hier plaatsvinden. We zien de noodzaak en kans om samen te werken aan een verbouwing van onze wijken en dorpen tot duurzame, gezonde, klimaat- en levensloopbestendige leefomgevingen. Zo zien we in transformatie de kans om ruimte te geven aan nieuwe woonvormen. Gemeente Raalte als proeftuin waarin gemeente, bewoners en bedrijven samen invulling geven aan eigenwijs wonen. In onze gemeente kunnen jong én oud, arm én rijk, een passende woning vinden doordat vol wordt ingezet op diversiteit; er is ruimte voor flexibel ontwikkelen en renoveren en nieuwe manieren van collectief wonen. Er is voor ieder wat wils. Nieuwbouw in de dorpen heeft een voorbeeldfunctie, daar laten we zien dat het anders kan en dat inwoners de ruimte krijgen om anders, flexibel en samen invulling te geven aan de opgaven. Daarbij pakken we de kansen die dit ons lokale bedrijfsleven biedt, in de bouw en innovatieve maakindustrie.

RAALTE GEEFT RUIMTE AAN EIGENZINNIG SAMENLEVEN

Wij kiezen voor samenwerken aan voldoende ontmoetingsplekken in elk dorp en een goede bereikbaarheid van voorzieningen wanneer die op strategische plekken geclusterd zijn, zoals in het centrum van Raalte en Heino.

3.2 Toekomstbestendige wijken en dorpen - Kernopgave 2

Hoe zorgen we dat bestaande wijken en dorpen leefbaar en aantrekkelijk blijven?

Afbeelding 3.2 Toekomstbestendige dorpen en wijken

3.2.1 Inleiding en context

Al decennialang kent de gemeente Raalte twee constanten: bevolkingsgroei en de groeiende vraag naar woningen. Met name in de decennia na de Tweede Wereldoorlog groeiden de hoofdkernen Raalte en Heino en de omliggende dorpen explosief. Veel inwoners van de gemeente Raalte wonen dan ook in een huis van 40, 50 of 60 jaar oud. Deze wijken zijn ontworpen in een andere tijd en zijn aan 'groot onderhoud' toe. Tegelijkertijd verandert de samenstelling van de bevolking en valt - met name op lange termijn - de zekerheid van bevolkingsgroei weg. We staan samen voor de grote uitdaging onze wijken en dorpen niet alleen in fysieke zin te onderhouden, maar ook de leefbaarheid en vitaliteit te

garanderen. Dit in een tijd waarin ook klimaatverandering en duurzame energie nieuwe eisen stellen aan onze leefomgeving. Kortom, hoe zorgen we ervoor dat onze bestaande wijken en dorpen toekomstbestendig worden?

3.2.2 Ambitie en ontwikkelrichtingen

We zien tal van trends en ontwikkelingen op onze bestaande wijken en dorpen afkomen; die vragen om richting en keuzes. In deze paragraaf beschrijven we onze ambitie voor onze wijken en dorpen en benoemen we welke ontwikkelrichtingen we kiezen voor de toekomst. Kortom, in welke richting willen we dat onze wijken en dorpen zich ontwikkelen tot 2040?

Onze ambitie: Raalte geeft ruimte aan eigenzinnig samenleven

We omarmen de verduurzamingsopgave van onze wijken en dorpen en de demografische veranderingen die hier plaatsvinden. We zien de noodzaak en kans om samen te werken aan een verbouwing van onze wijken en dorpen tot duurzame, gezonde, klimaat- en levensloopbestendige leefomgevingen. Zo zien we in transformatie de kans om ruimte te geven aan nieuwe woonvormen. Gemeente Raalte als proeftuin waarin gemeente, bewoners en bedrijven samen invulling geven aan eigentijds wonen. In onze gemeente kunnen jong én oud, arm en rijk, een passende woning vinden doordat vol wordt ingezet op diversiteit; er is ruimte voor flexibel ontwikkelen en renoveren en nieuwe manieren van collectief wonen. Er is voor ieder wat wils. Nieuwbouw in de dorpen heeft een voorbeeldfunctie, daar laten we zien dat het anders kan en dat inwoners de ruimte krijgen om anders, flexibel en samen invulling te geven aan de opgaven. Daarbij pakken we de kansen die dit ons lokale bedrijfsleven biedt, in de bouw en innovatieve maakindustrie.

Ontwikkelrichtingen

De ambitie vraagt om een gemeente die de samenleving de ruimte geeft om duurzame en nieuwe woonvormen te ontwikkelen, maar ook richtinggevend en regisserend is bij ingrijpende veranderingen. Daarbij houden we vast aan vijf ontwikkelrichtingen.

1. **Wij kiezen voor toekomstbestendige dorpen en wijken: energieneutraal, klimaatadaptief, gezond, veilig en levensloopbestendig. Wij zien hierbij een belangrijke regisserende rol voor de gemeente, die de samenwerking zoekt met andere partijen, stimuleert en aansluit bij waar de energie in de samenleving zit.**

Wij vinden het belangrijk om bij te dragen aan een duurzame samenleving. We zien dat dit enerzijds andere keuzes vraagt in de manier waarop we leven en consumeren. Anderzijds zien we dat de klimaat- en energieopgave, maar ook vraagstukken als levensloopbestendigheid³, gezondheid⁴ en verkeersveiligheid vragen om een transformatie

³ Levensloopbestendig wordt in de praktijk vaak uitgelegd als ‘geschikt om oud in te worden’. Dat is een te beperkte uitleg. Het gaat om de hele levensloop en gaat verder dan alleen de fysieke leefomgeving. Zo is een huis met wat bredere deurkozijnen fijn als je ouder wordt (rollator), maar ook als je jonge kinderen hebt (kinderwagen). En het gaat niet alleen om toegankelijkheid van voorzieningen of een vlakke stoep, maar gaat ook over toegankelijke en begrijpelijke informatie.

⁴ Zie ook bijlage 4: bouwstenen voor een gezonde leefomgeving.

van het bebouwd gebied. Dit betreft zowel het vastgoed - publiek, corporatief en particulier bezit - als de openbare ruimte in de bestaande wijken en dorpen. We omarmen de opgaven als broodnodige en onvermijdelijke veranderingen. Het is dan ook niet de vraag 'of' we hier samen mee aan de slag gaan, maar 'hoe' we een nieuwe strategie vormgeven. Drie elementen vinden wij van belang:

- *Samenhang en snelheid*: de urgentie van de opgaven vraagt volgens ons om een aanpak met voldoende snelheid en massa. We zullen de opgaven daarom in samenhang moeten oppakken; zo doen we geen werk dubbel en benutten we het momentum. We vinden het van belang dat er een strategie wordt opgesteld waarmee we niet alleen efficiënt werken, maar waarmee we ook lerend vermogen opbouwen en transparant werken. Opdat er zo een antwoord kan worden gegeven op de vraag: 'waar' ben ik 'wanneer' aan toe?
- *Gebiedsgericht maatwerk*: geen wijk of dorp is hetzelfde; er wonen andere mensen met andere behoeften en andere woningen. In veel wijken en dorpen ontpoppen mensen zelf of als collectief al initiatieven om te werken aan een toekomstbestendige wijk. Deze initiatieven vragen een andere inzet dan het oplossen van urgente problemen in een ander (deel van het) dorp. We vinden het daarom belangrijk dat de kaders ruimte laten om als wijk of straat zelf iets op te pakken. Van belang is dat we op de meest urgente plekken beginnen, maar ook mensen stimuleren die zelf alvast beginnen.
- *Sturing en samenwerking*: een brede aanpak van dorpen en wijken vergt veel energie en investeringen; niemand kan dit helemaal alleen. We zien de gemeente daarin graag sturen, regisseren en helpen in het bij elkaar brengen van partijen van binnen en buiten de wijk, om zo bewoners te faciliteren en te verleiden om aan de slag te gaan.

2. Wij kiezen voor de inzet van flexibele en collectieve woonconcepten bij nieuwbouw en transformatie. Zo zorgen we voor diversiteit en doorstroming en hebben onze wijken en dorpen in de toekomst meer te bieden.

Het woningaanbod in de gemeente Raalte is relatief weinig divers. Een groot aandeel van de woningvoorraad bestaat uit eengezinswoningen, vaak rijwoningen, twee-onder-een-kap of vrijstaand. Dit zijn relatief grote woningen waar nu en ook op korte termijn vraag naar is, maar die op de lange termijn niet meer passend zijn voor de groeiende groep een- en tweepersoonshuishoudens. We kiezen daarom bij nieuwbouw en transformatie voor een meer diverse woningvoorraad die beter aansluit op de toekomstige vraag. Niet alleen voor starters, maar ook voor ouderen. Hierdoor ontstaat doorstroming die alle vragers op de markt ten goede komt. Deze aanpak versterkt het 'blijfklimaat' voor jongeren en biedt ouderen een levensloopbestendige woonomgeving. Om de woningvoorraad diverser te maken vinden we het belangrijk dat de toevoeging van nieuwe woonconcepten wordt gestimuleerd. In nieuwe planvorming moet er daarom ruimte worden geboden aan flexibel en collectief bouwen.

- *Collectiviteit* gaat om het samen ontwikkelen van nieuwe woningen, zoals bij Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO) en nieuwe vormen van samenwonen en voorzieningen delen. Denk hierbij aan woon-zorg concepten, knarrenhofjes, knooperven of jong-oud- en friends-concepten.
- *Flexibiliteit* gaat niet alleen om ruimtelijke regelgeving - denk hierbij aan woningsplitsing en deling, verbouwen en aanbouwen - maar ook om de woonconcepten zelf. In de toekomst gaan de gemeente Raalte concepten stimuleren zoals modulair en circulair bouwen of tiny housing.

De gemeente speelt hierbij een belangrijke rol door dit in de plannen mogelijk te maken, inwoners over dit bredere aanbod te informeren en mensen te begeleiden wanneer projecten complexer worden. Energie, initiatief en natuurlijk ook de vraag vanuit de samenleving zijn hierbij wel randvoorwaardelijk. De gemeente zal daarom steeds goed moeten blijven peilen waar nu en in de toekomst behoeft aan is en de flexibiliteit van de plannen daarop moeten aanpassen. Wij begrijpen dat dit een dilemma is; we zien diversiteit - zoals hierboven beschreven - als erg belangrijk, maar zien ook dat op korte termijn de vraag naar meer van hetzelfde nog steeds aanwezig is. Dit vraagt om plannen die, meer dan nu het geval is, inspelen op de demografische verandering, maar die mogelijk ook op korte termijn invulling geven aan de druk op de hedendaagse woningmarkt.

3. Wij kiezen voor samenwerken aan voldoende ontmoetingsplekken in elk dorp en een goede bereikbaarheid van voorzieningen wanneer die op strategische plekken geclusterd zijn, zoals in het centrum van Raalte en Heino.

Raalte is een vitale en levendige gemeente met tal van evenementen. We hebben hier samen de energie en het lef dingen te organiseren. Van essentieel belang voor die vitaliteit zijn voorzieningen en de onderlinge ontmoetingen die daar vaak uit voortkomen. Wij vinden dat er voor elk dorp en elke wijk voldoende gelegenheid moet zijn om elkaar te ontmoeten, in bijvoorbeeld een (multifunctioneel) ontmoetingscentrum, een supermarkt of een parkje om de hoek. We willen de aanwezigheid en instandhouding van ontmoetingsplekken gezamenlijk voor elkaar krijgen: de gemeente en inwoners kunnen zich hier samen voor inzetten, zoals nu ook al gebeurt.

Wat ons betreft houdt elk dorp in onze gemeente een ontmoetingsplaats. Meestal in de vorm van een sportvoorziening, Multi-Functionele Accommodatie (MFA) of een basisschool. Grottere voorzieningen, zoals een middelbare school of (een buitenpoli van) een ziekenhuis, kunnen op strategische plekken geclusterd worden. Hierbij is voldoende massa van belang; de centra van Raalte en Heino zijn wat ons betreft hiervoor dus voor de hand liggende locaties. Om de centra van Raalte en Heino aantrekkelijk en concurrerend te houden zetten we in op sterke en compacte winkelcentra. Supermarkten in de centrumgebieden willen we daar houden als belangrijke publiekstrekkers. Horeca concentreren we om dezelfde redenen primair in de dorpscentra, hoewel uitzonderingen op dit principe voor bijzondere concepten mogelijk zijn (zie bijv. ontwikkelrichting 5 van kernopgave 1). De bereikbaarheid van voorzieningen vinden we essentieel, zodat elke voorziening voor elke inwoner toegankelijk

blijft. Ook met oog op de toenemende vergrijzing. We zien hiervoor twee mogelijke oplossingsrichtingen:

- *Goed (openbaar)vervoer*: het openbaar vervoer versterken, bijvoorbeeld door de buurtbus frequenter te laten rijden, maar ook andere, nieuwe concepten in te zetten. Zo is een veilige snelfietsroute een goede manier om de bereikbaarheid, ook voor ouderen, te verbeteren. Daarnaast zijn er steeds meer apps op de markt die mensen met elkaar in contact brengen om te carpoolen of auto's te delen.
- *Flexibele voorzieningen*: voorzieningen zo inrichten dat ze naar de kleine kernen toe komen. Dit kan op afroep (denk aan supermarktketens), maar bijvoorbeeld ook met mobiele spreekuren of gemeenteambtenaren die bij mensen aan huis vergunningen komen regelen.

4. Wij kiezen voor nieuwbouw en transformatie binnen bestaand bebouwd gebied waarbij woningbouw zo min mogelijk ten koste gaat van waardevol groen, binnen en buiten de kern.

Wij willen spaarzaam omgaan met de natuur; het waardevolle groen binnen en buiten de kern. We pleiten daarom voor renovatie en transformatie van bestaand bebouwd gebied, voordat wordt overgaan tot uitbreiding. Denk hierbij aan oude en verwaarloosde panden, leegstaande werklocaties of vrijkomend agrarisch vastgoed. Alle kernen kennen waardevolle open ruimten. Lucht en ruimte in het dorp vinden we belangrijk voor de kwaliteit van leven (gezondheid) en ook met het oog op klimaatbestendigheid. Inbreiding gaat voor uitbreiding, maar we bouwen niet alle vrije ruimte vol. Ook kan woningdeling of -splitsing, onder voorwaarden, zorgen voor een efficiëntere verdeling van woonruimte, zonder dat er bijgebouwd hoeft te worden. Dit heeft ook voordelen voor het draagvlak van voorzieningen in de buurt en het efficiënter gebruik van infrastructuur. Ook hierbij is het van belang dat dit in samenspraak gaat met de omwonenden en andere belanghebbenden.

5. We staan open voor woningbouw voor een bovenlokale behoefte. We houden onze dorpen leefbaar door in elk dorp ruimte te geven voor woningbouw en bedrijvigheid zodat minimaal de autonome groei van bevolking en bedrijvigheid kan worden opgevangen.

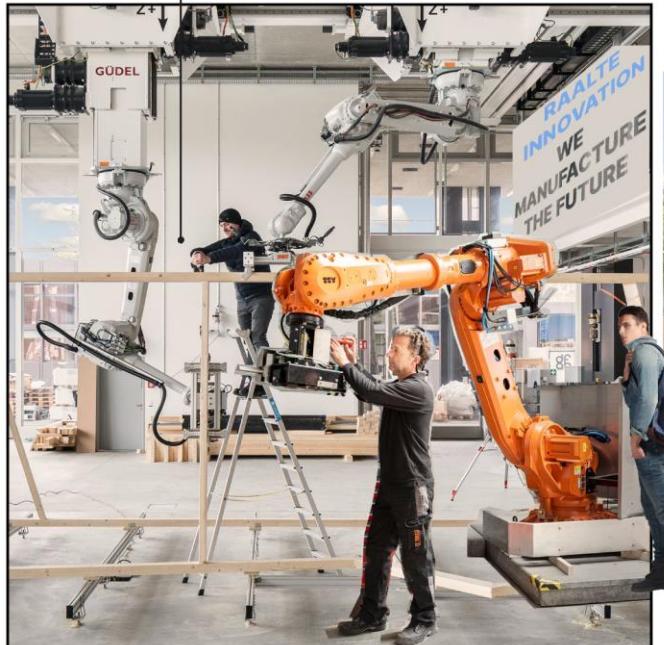
We willen bijdragen aan het oplossen van de woningschaarste in de regio en staan er voor open om meer ontwikkelruimte te bieden dan nodig is om onze autonome groei op te vangen. We vinden het daarbij belangrijk dat in elk dorp ruimte blijft voor woningbouw, om minimaal de autonome bevolkingsgroei in de dorpen op te kunnen vangen. Dit is onder andere belangrijk voor de draagkracht van voorzieningen en daarmee de leefbaarheid. Een eventuele 'plus' (meer bouwen dan voor de lokale behoefte) laten we overwegend in de grotere kernen Raalte en Heino landen. Dit zijn de best bereikbare dorpen (zowel over de weg als met het OV), met het hoogste voorzieningenniveau.

De meeste dorpen, Lierderholthuis en Laag Zuthem uitgezonderd, hebben een bedrijfenterrein. Het bedrijfsleven in onze dorpen is niet alleen van economisch belang,

maar ook van sociaal belang. Denk aan sponsoring van het verenigingsleven of evenementen. We willen daarom in beginsel in elke kern ruimte blijven geven voor de autonome groei van bedrijvigheid. We gaan daarbij zorgvuldig om met de ruimte: we benutten eerst restcapaciteit en gaan over tot herstructurering, inzet van geschikte locaties in het dorp of vrijkomende agrarische gebouwen (voor lichtere vormen van bedrijvigheid), voordat we bedrijventerrein uitbreiden. We hebben daarbij ook oog voor de schaal van het bedrijf.

Identiteit en regio - Kernopgave 3

Wij kiezen voor een sterke wisselwerking tussen de gemeente Raalte en de omringende regio, om zo te profiteren van economische kansen in Zwolle, Deventer en Twente. We onderscheiden ons met ons vakmanschap en onze open houding ten aanzien van vernieuwing. We dragen uit dat de gemeente Raalte ruimte geeft aan het slim toepassen van innovatie en technologie.

Wij kiezen voor regionale samenwerking om jongeren te begeleiden en te behouden voor onze werkgevers en om inwoners, waar nodig, ook later in hun leven nieuwe vaardigheden bij te brengen.

RAALTE ALS HET LEVENDIG HART VAN SALLAND

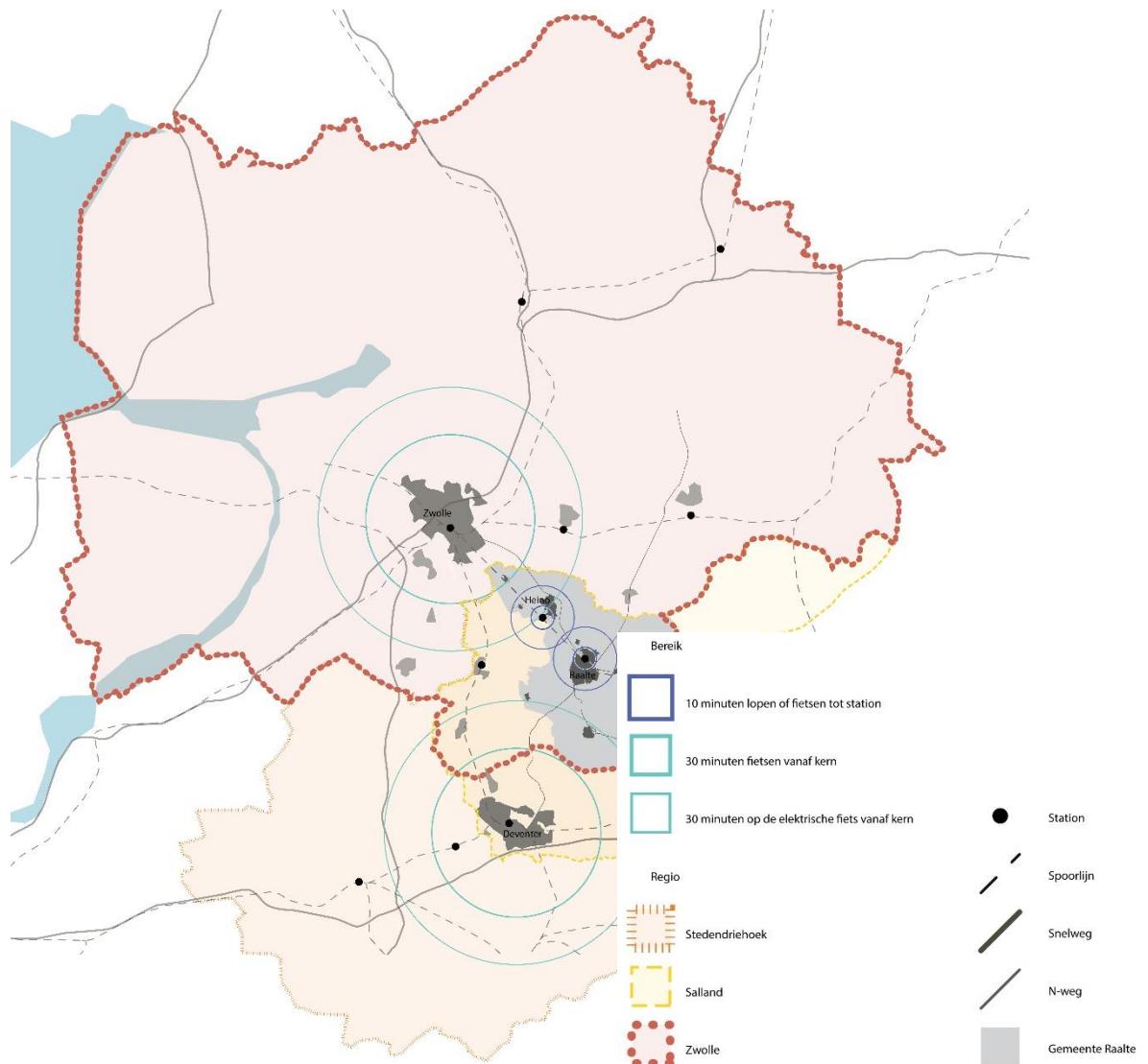
We kiezen voor optimale (digitale) bereikbaarheid voor onze inwoners en bedrijven, met een robuuste hoofdinfrastructuur, stationsontwikkeling en nieuwe mobiliteitsconcepten.

ONZE AMBITIE: RAALTE ALS HET LEVENDIG HART VAN SALLAND

Wij willen ons onderscheiden van een prachtige landelijke regio met sterke en leefbare dorpen en steden. Als hart van Salland en kruispunt in de regio dragen we bij aan en maken we gebruik van alles wat de regio te bieden heeft; een rijk aanbod aan voorzieningen op blyvoorbereidheid, gezondheid, cultuur, sport en welzijn. Ons belangrijkste doel dat Raalte als gemeente ontsluitend is en zich aansluitend ontsluitend op de deurte en reuring in Deventer, Zwolle en Twente. In Raalte als levendig hart van Salland vind je alles wat je niet in de stad vindt. Hier kun je rustig en ruim wonen in het groen, fietsen en wandelen door het agrarisch landschap en de natuur, er is gemeenschapszin en ruimte voor ondernemers en initiatief. De gemeente Raalte sluit in economische zin aan op wat de regio te bieden heeft en pakt de kansen die deze regio biedt. Ons sterke M&B en onze innovatieve en dynamische sector blijven voor de toekomst goed opgedreven personeel klaar voor de toekomst. Dik is Raalte bereikbaar voor forenzen die maar al te graag in onze gemeente wonen, door middel van robuuste verbindingen en nieuwe mobiliteitsconcepten. Want in onze gemeente is er voor iedereen wel iets te doen.

3.3 Identiteit en regio - Kernopgave 3

Hoe creëren we de optimale randvoorwaarden voor wonen, werken, ondernemen en recreëren in Raalte?

Afbeelding 3.3. Gemeente Raalte in een regionale context

3.3.1 Inleiding en context

Raalte is van oudsher een kruispunt van wegen, een centrum in de regio Salland. Over de weg en het spoor is het een scherpunkt tussen het westen van Overijssel en Twente. Het is die strategische positie die Raalte snel deed groeien, als plek om te wonen, werken, recreëren en leren. Dit heeft Raalte een eigen identiteit gegeven: de gemeente is 'het hart van Salland'. De regio's waar Raalte onderdeel van is, zijn echter aan het veranderen door demografische en economische ontwikkelingen, met als gevolg dat we opnieuw moeten nadenken over de toekomst van onze gemeente; wat 'vragen' we van de regio en wat hebben we in de regio's te bieden?

3.3.2 Ambitie en ontwikkelrichtingen

Deze opgave vertrekt vanuit de unieke kwaliteiten van de gemeente Raalte en de positie in de regio. We zien tal van kansen en uitdagingen op onze gemeente afkomen, die om richting en keuzes vragen. In deze paragraaf beschrijven we onze ambitie voor Raalte in de regio en welke ontwikkelrichtingen we voorzien voor Raalte naar 2040.

Onze ambitie: Raalte als het levendig hart van Salland

Wij voelen ons onderdeel van een prachtige landelijke regio met sterke en leefbare dorpen en steden. Als hart van Salland en kruispunt in de regio dragen we bij aan en maken we gebruik van alles wat de regio te bieden heeft; een rijk aanbod aan voorzieningen op bijvoorbeeld het gebied van cultuur, zorg en winkelen. Tegelijkertijd willen we dat Raalte als gemeente onderscheidend is en zich aanvullend ontwikkelt op de drukte en reuring in Deventer, Zwolle en Twente. In Raalte als levendig hart van Salland vind je alles wat je niet in de stad vindt. Hier kun je rustig en ruim wonen in het groen, fietsen en wandelen door het agrarisch landschap en de natuur, er is gemeenschapszin en ruimte voor ondernemen en initiatief. De gemeente Raalte sluit in economische zin aan op wat de regio te bieden heeft en pakt de kansen die dit haar biedt. Ons sterke MKB en onze innovatieve agrarische sector blijven met de aanwezigheid van jong en goed opgeleid personeel klaar voor de toekomst. Ook is Raalte bereikbaar voor forenzen die maar al te graag in onze gemeente wonen, door middel van robuuste verbindingen en nieuwe mobiliteitsconcepten. Want in onze gemeente is er voor iedereen wel iets te doen.

Ontwikkelrichtingen

Bij het invullen van de ambitie houden we vast aan vier ontwikkelrichtingen.

- 1. Wij kiezen voor een gemeente die zichzelf aanvullend op de stad positioneert: een plek waar men ruim woont, recreëert in het groen en met elkaar zorgt voor kwaliteit van leven.**

De kracht van onze gemeente zit hem in de gemeenschapszin, de evenementen, de ruimte, het groen en haar kleinschaligheid. Tegelijkertijd neemt onze gemeente een centrale positie in binnen de regio. We zijn goed bereikbaar. Andersom weten inwoners de stad makkelijk te vinden. We willen ons daarom profileren op de punten waarin we uitblinken en ons aanvullend op de stad ontwikkelen. Geen concurrentie om meer stedelijke functies, maar het versterken van ons dynamische en dorpse karakter. Dit betekent dat je hier ruimte vindt om flexibel en vrij te kunnen wonen, dat hier niet alle kennis is, maar wel de ruimte om die toe te passen en te innoveren. Dat je hier komt voor gezellig winkelen, voor lokale producten, fietsen, wandelen, goed eten en gastvrijheid. Ook het vergroten van de recreatieve potentie van het Overijssels kanaal en het buitengebied biedt kansen.

- 2. Wij kiezen voor een sterke wisselwerking tussen de gemeente Raalte en de omliggende regio, om zo te profiteren van economische kansen in Zwolle,**

Deventer en Twente. We onderscheiden ons met ons vakmanschap en onze open houding ten aanzien van vernieuwing. We dragen uit dat de gemeente Raalte ruimte geeft aan het slim toepassen van innovatie en technologie.

In de regio's waar wij onderdeel van zijn of die aan ons grenzen - Zwolle, Deventer en Twente - gaat het economisch erg goed. Hier wordt volop geïnnoveerd en is een sterke kenniseconomie ontwikkeld. Het zijn geen gesloten systemen, maar netwerken waar ook onze gemeente een onderdeel van is en waar de focus ligt op samenwerking aan tal van brede economische en maatschappelijke thema's: economie (ICT, Clean-tech, food & agro, kunststoffen, health etc.), menselijk kapitaal, leefomgeving, bereikbaarheid en energie. We willen dan ook de kansen pakken die de economische ontwikkeling in de omliggende steden en regio's biedt door intensief samen te werken. Dit gaat ook over het samenwerken met (MBO-)onderwijsinstellingen in onze gemeente (en regio). Zij zijn een belangrijke pijler voor de positie en toekomst van onze gemeente.

We kiezen voor een diverse economie die niet afhankelijk is van één of twee sectoren. We kijken daarom verder dan alleen naar onze traditioneel sterke sectoren zoals agro-food en de maakindustrie. Wel zien we dat het ontzettend belangrijk is om onszelf hierbij ook scherp te profileren, om een sterke wisselwerking te krijgen in de regio's waar wij onderdeel van zijn en met de regio's waaraan wij grenzen. Wat ons onderscheidt van de omliggende regio is een sterk en ondernemend midden- en kleinbedrijf met oog voor vakmanschap. Hier omarmen we innovatie. Dit vakmanschap zit hem in de aanpakmentaliteit, de aandacht voor kwaliteit en de open houding ten aanzien van vernieuwing. De gemeente Raalte is bij uitstek de plek waar innovatie en nieuwe technologie concrete en slimme toepassingen vindt. We vinden het belangrijk om dit uit te dragen en hier actief op in te zetten. Dit doen we in ruimtelijk, economisch en financieel beleid. Denk hierbij aan de gevraagde ruimte voor duurzame innovaties in de landbouw, De gemeente Raalte kan hier een voortrekkersrol vervullen.

3. We kiezen voor optimale (digitale) bereikbaarheid voor onze inwoners en bedrijven, met een robuuste hoofdinstructuur, stationsontwikkeling en nieuwe mobiliteitsconcepten.

Onze gemeente heeft met haar twee ov-stations, in Heino en Raalte, en haar robuuste netwerk van provinciale en Rijkswegen een sterke positie in het regionale vervoersnetwerk. Onze centrale positie in Salland willen we verder versterken en verzilveren. Een optimale bereikbaarheid voor onze bewoners en bedrijven vinden we daarvoor essentieel. Daarom kijken we in de toekomst naar een optimaal gebruik van alle modaliteiten, van de auto tot de fiets. Van steeds groter belang is ook de digitale bereikbaarheid van onze gemeente. Het internet maakt nog altijd een groeiend onderdeel van ons leven uit, zeker als 5G - de nieuwe generatie mobiele netwerken - wordt uitgerold, waarbij het mogelijk wordt om meer apparaten aan het internet te verbinden; het zogenaamde '*internet of things*'. Denk hierbij aan de zelfrijdende auto. Wat deze grote veranderingen precies brengen is moeilijk te

zeggen, daarom vinden we het belangrijk dat we hier actief op inspelen. Voor nu zien we drie belangrijke elementen waarmee we onze bereikbaarheid willen verbeteren:

- *Robuuste hoofdinfrastuctuur*: we zetten in op versterking van de corridor Zwolle – Twente. Onderdeel daarvan zijn de verbindingen via weg (N35), spoor en voor de fiets. De N35, de belangrijkste schakel in ons hoofdnetwerk, kampt met filevorming en door de drukte op de weg ontstaan er relatief vaak onveilige situaties. Niet alleen voor bewoners, maar ook voor ons bedrijfsleven is het de belangrijkste route van en naar Zwolle en Twente. Het is daarom van belang dat wordt ingezet op verbreding van de weg, naar een 2x2 baans weg, in lijn met de plannen van de regio.
- *Stationsontwikkeling*: veel inwoners maken elke dag gebruik van de snelle treinverbinding naar Zwolle en in mindere mate naar Twente. Deze lijn is van grote waarde voor onze gemeente en die waarde willen we verder versterken. Wij vinden dat het nog aantrekkelijker moet worden om met de trein te reizen door het voor- en natransport beter te regelen. Bijvoorbeeld met elektrische deelfietsen en andere slimme mobiliteitsconcepten. Ook de stationsgebieden kunnen worden versterkt door te zorgen voor voldoende P+R-faciliteiten en het toevoegen van andere functies, denk hierbij aan wonen, horeca of ‘shop en go detailhandel’ in Raalte. In Heino is de potentiële recreatieve waarde van het station groot, als buitenpoort van Zwolle.
- *Nieuwe mobiliteitsconcepten*: door de ontwikkeling van mobiele diensten voor bijvoorbeeld autodelen of carpoolen ontstaan er nieuwe kansen voor de bereikbaarheid en verduurzaming van de gemeente. Ook de ontwikkeling van de elektrische fiets maakt de fiets voor sommige inwoners al een goed alternatief voor de auto, ook voor woon-werk verkeer. Dit willen we verder bevorderen. Zo kan deze ontwikkeling ook bijdragen aan de bereikbaarheid van Deventer, die mede door het ontbreken van een treinverbinding, achterblijft op die van Zwolle.

4. Wij kiezen voor een gemeente Raalte die zelfvoorzienend is qua energie en die waar noodzakelijk, mogelijk en wenselijk duurzame energie opwekt voor de regio.

Het opwekken van duurzame energie is niet alleen een opgave in onze gemeente, maar voor de regio en voor Nederland als geheel. In regionaal verband werken we samen aan een Regionale Energie Strategie (RES) en dragen daarin bij aan het halen van de doelen uit het Klimaatakkoord. Daarbij ligt de vraag op tafel hoeveel elke gemeente wil en kan gaan opwekken en hoe de hoeveelheid op te wekken energie regionaal verdeeld zal worden. We vinden het van groot belang dat we evenveel energie zelf opwekken als dat we gebruiken. Denk hierbij aan zon, wind, biomassa en omgevings- en restwarmte. Dit is een grote opgave die voor onszelf al genoeg tijd en energie zal vergen. Alleen als het noodzakelijk, mogelijk en wenselijk is zijn we bereid ook energie voor omliggende gemeenten op te wekken. Dit is in lijn met de uitwerking van de ontwikkelrichting over energie bij opgave 1, het buitengebied.

5. Wij kiezen voor regionale samenwerking om jongeren te begeleiden en te behouden voor onze werkgevers en om inwoners, waar nodig, ook later in hun

leven nieuwe vaardigheden bij te brengen.

In een economie die voor een belangrijk deel gericht is op hoogwaardige diensten, kennis en innovatie zijn steden in steeds grotere mate de motor. Met hun banen en voorzieningen hebben ze een grote aantrekkingskracht op jongeren, terwijl diezelfde groep juist ook voor bedrijven in het ommeland belangrijk zijn om te behouden. Daarbij komt dat werk flexibeler wordt en automatisering vaker vraagt om bij- en nascholing en nieuwe vaardigheden (denk aan digitale competenties). Daarom willen we inzetten op meer samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven, onderwijsinstellingen en inwoners om het juiste, gekwalificeerde personeel te behouden en aan te trekken. Na een opleiding moet je in de gemeente Raalte naadloos je stage en afstudeerplek kunnen vinden en aan het werk kunnen.

4. Hoe werken we samen?

4. Hoe werken we samen?

De Horizon zoals wij hem graag zien in 2040 ontstaat niet vanzelf. Daar zijn initiatieven voor nodig. Soms van de overheid. Soms van inwoners. En soms van ondernemers of organisaties. Steeds vaker ontstaan ontwikkelingen in de leefomgeving door een samenwerking tussen die partijen. En goede samenwerking begint met het uitspreken van verwachtingen. Daarom lees je in het volgende hoofdstuk de visie en rol van de gemeente bij ontwikkeling van de leefomgeving, wat je daarbij van de gemeente mag verwachten en hoe de samenwerking tussen initiatiefnemer en omgeving en gemeente er uit ziet in onze gemeente.

4.1 Veranderende samenleving, veranderende gemeente

De inspirerende voorbeelden binnen onze gemeente van ontwikkelingen in de leefomgeving, waarbij het initiatief niet van de overheid kwam, liggen voor het oprapen. Denk aan de aanleg van een sportveld en ontmoetingsplek in Lierderholthuis, energievoorziening in Heeten, woningbouw in Luttenberg en de ontwikkeling en exploitatie van sportaccommodaties zoals 't Horsthuis in Broekland, De Belte in Nieuw Heeten en Hoogerheyne in Heino. Of de renovatie van De Schalm in Mariënheem. We zien dus dat het initiatief voor ontwikkelingen steeds meer komt van andere partijen dan de overheid. Steeds vaker zien we gedeelde verantwoordelijkheden. Een voorbeeld van zo'n gedeelde verantwoordelijkheid zien we op het gebied van water. De gemeente heeft wettelijke zorgplichten voor de 'inzameling' van afvalwater, hemelwater en voor grondwatermaatregelen. Maar: afvalwater ontstaat ergens: in bedrijven en woningen. En hemelwater valt niet alleen in de openbare ruimte. Iedere perceeleigenaar is onderdeel van de 'waterketen' en heeft daarmee een verantwoordelijkheid. Een optimaal klimaatbestendige leefomgeving vereist daarom samenwerking tussen gemeente, waterschap, bewoners en (agrарische) ondernemers. Bij deze veranderende samenleving past een overheid die gericht is op (gelijkwaardige) samenwerking met alle spelers in het veld en minder een overheid die initierend en sturend is⁵. Een ontwikkeling die we als gemeente Raalte omarmd hebben en waar we in willen blijven excelleren.

Dit betekent niet dat een gemeente die zich primair samenwerkend opstelt nooit sturend is of, bijvoorbeeld in zijn handhavende rol, grenzen stelt. Het betekent ook niet dat de (gemeentelijke) overheid niet meer betrokken is bij de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving. De gemeente heeft en houdt onder de Omgevingswet een belangrijke rol bij het beheer en de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving (zie tekstkader 4.1).

---

⁵ Voor een schematische weergave van vormen van overheidssturing, zie bijlage drie.

Tekstkader 4.1

Eén gemeente, verschillende rollen

In de praktijk heeft een gemeente, zo ook Raalte, verschillende rollen die naast elkaar bestaan. Er is een aantal formele rollen, die vaak rechtstreeks voortvloeien uit een wet. En een aantal meer informele rollen door de unieke positie die de gemeente in de samenleving heeft.

Formele rollen

1. Zo is er de rol van **kadersteller**. De gemeenteraad of het college van burgemeester & wethouders stelt beleid vast en kan daarmee richting geven aan de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving. Zoals met deze Omgevingsvisie of met een bestemmingsplan/omgevingsplan. De gemeente heeft een wettelijke plicht om deze instrumenten vast te stellen.
2. De gemeente heeft daarnaast een taak als **vergunningverlener** en geeft in die rol toestemming om te bouwen, een boom te kappen etc. In deze taak zit soms ook de rol van '**beslisser**' verborgen als tegenstrijdige belangen moeten worden afgewogen.
3. Na vaststelling van een kader of verlening van de vergunning ziet de gemeente in haar rol van **handhaver/ toezichthouder** toe op naleving van diverse regels.
4. Tot slot kan de gemeente zelf als **uitvoerder** het initiatief nemen om de fysieke leefomgeving aan te passen: als beheerder van de openbare ruimte of om bepaalde maatschappelijke doelen te bereiken. Denk aan de ontwikkeling van een nieuwe woonwijk of reconstructie van de openbare ruimte.

Informele rollen

1. Als min of meer neutrale partij kan de gemeente de rol **van mediator of bemiddelaar** innemen. Bijvoorbeeld bij een ruimtelijke ontwikkeling met tegenstrijdige belangen.
2. Als **aanjager of facilitator** kan de gemeente ontwikkelingen stimuleren. Bijvoorbeeld door subsidies te verstrekken, partijen met elkaar te verbinden, kennis in te brengen, gezamenlijk activiteiten organiseren, actief mee te denken of onderwerpen bij andere partijen te agenderen.

Afbeelding 4.1 Multifunctioneel veld Lierderholthuis, ontwikkeling en realisatie door inwoners

Afbeelding 4.2 Energiepark Heeten, ontwikkeld door lokale energiecoöperatie Endona (bron: Endona/Made by Drones)

Afbeelding 4.3 Woningbouw, ontwikkeld door Luttenberg Woont, een inwonerscollectief

Afbeelding 4.4 't Horsthuis Broekland. Welzijn, sport en cultuur komen hier samen. Beheer en exploitatie door het dorp (bron: Stichting beheer Horsthuis)

4.2 Wat mag je van de gemeente Raalte verwachten?

In 2018 stelde de gemeenteraad onze Ambitie in Dienstverlening vast. Een grondige verkenning onder inwoners, ondernemers, medewerkers en gemeenteraad leverde vier waarden op. Namelijk: We zijn betrouwbaar, verbindend, oplossingsgericht en slim. Deze zijn het uitgangspunt van het handelen van iedereen die bij de gemeente Raalte werkt. We lichten onze waarden graag aan je toe.

4.2.1. Waarden van de gemeente Raalte

Betrouwbaar - "We zijn betrouwbaar". We weten waar we het over hebben, doen wat we zeggen en zijn daar duidelijk over. Ons beleid is waar het kan voorspelbaar en waar het nodig is verrichten we maatwerk. Bij maatwerk leggen we uit wat we doen en waarom we de dingen doen zoals we ze doen.

Verbindend - "Als ik je begrijp kan ik met je meedenken". Wij werken vanuit een verbindende houding. We zijn onderdeel van de gemeenschap. We tonen ons als mens en treden iedereen ook zo tegemoet. We zijn orecht geïnteresseerd in de ander, we weten wat er speelt en we zijn in contact met onze samenleving. We zoeken elkaar op. In situaties met tegengestelde belangen proberen we eerst tot een voor iedereen aanvaardbare oplossing te komen. Als dat niet lukt dan wegen we de belangen af en nemen we een besluit.

Verbindend betekent ook dat we benaderbaar zijn. Onze medewerkers komen naar je toe om op locatie je ideeën te bespreken. En helpen je op weg bij het gesprek met de buren over je plan als je daar hulp bij nodig hebt. Onze bestuurders en raadsleden staan midden in de samenleving. Zij weten wat er leeft en zijn benaderbaar. Onze gemeenteraad is laagdrempelig. Je schuift aan 'Rond de tafel' en draagt op een directe manier bij aan een zorgvuldige besluitvorming over een besluit dat je nauw aangaat.

Oplossingsgericht - "We worden kampioen in het leveren van maatwerk". Omdat we vanuit de bedoeling van beleid/regels werken en grenzen ter discussie durven te stellen. We luisteren, denken mee, zijn goed in omdenken, zien kansen én benutten die! Onze grondhouding: de oplossing voor dit probleem bestaat al, we moeten hem alleen even vinden.

Slim - "Dat heb je slim aangepakt!" Slim is voor ons een verrassend efficiënte oplossing. Het gaat over het ophalen van goede ideeën, het gaat over efficiënt en effectief werken, over werken met beproefde methodes "beter goed gejat, dan slecht bedacht". Over het vinden en bedenken van creatieve en innovatieve oplossingen. We maken de dingen niet onnodig ingewikkeld.

Afbeelding 4.5 de vier waarden van de gemeente Raalte

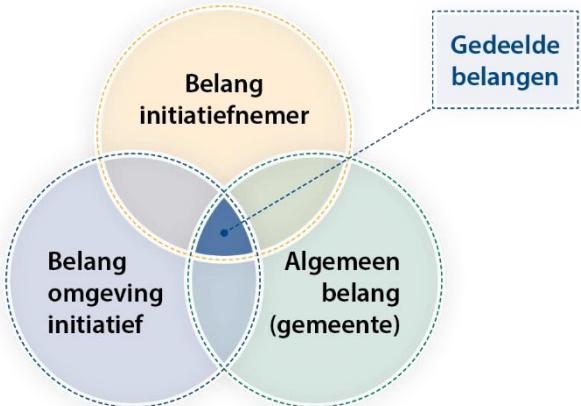
4.2.2 Wat betekenen onze waarden voor onze rol in de fysieke leefomgeving?

Als overheid staan we ten dienste van de samenleving. Niet alleen in één op één relaties, maar ook voor de samenleving als geheel en het algemeen belang. We willen samen optrekken met onze inwoners, organisaties en ondernemers bij het vormen van onze leefomgeving. Maar we willen ook grenzen kunnen stellen of richting bepalen als een maatschappelijke opgave daar om vraagt. Dat lukt alleen als je betrouwbaar en transparant bent. Bij veranderingen in de fysieke leefomgeving is een positieve ontwikkeling voor de één soms in strijd met het belang van een ander. Juist bij dat soort ontwikkelingen gaan we uit van onze waarden. In die situaties zoeken we eerst naar gezamenlijke belangen. Komen we samen niet tot een slimme oplossing? Dan nemen we een besluit, hoe moeilijk dat soms ook is. Transparantie, integriteit en duidelijkheid zijn woorden die hierbij passen.

We zijn niet alleen betrouwbaar, maar ook verbindend en oplossingsgericht. Deze twee waarden geven aan vanuit welke basishouding we onze samenleving tegemoet treden. Of het nu gaat om een beleidsproces, zoals het maken van deze visie, een gesprek over een nieuw bouwinitiatief of een handhavingsactie. Vanuit gezamenlijkheid en denkend vanuit mogelijkheden. Dit is een plus die we toevoegen op betrouwbaar, vanuit onze ambitie om een gewaardeerd partner te zijn. Waar mogelijk stellen we ons op als gelijkwaardige partij in de samenleving. Daarbij maken we optimaal gebruik van onze bijzondere positie en de kennis en kwaliteiten die daarbij horen. Wij beseffen dat we niet altijd op basis van gelijkwaardigheid kunnen acteren. Als maatschappelijke opgaven daar om vragen dan nemen we de leiding en geven we richting aan.

4.3 Zo werken initiatiefnemer, omgeving en gemeente samen

Stel: iemand heeft een plan. Dit kan een projectontwikkelaar zijn die woningen wil bouwen, een groepje jongeren die een skatebaan wil realiseren of een groep inwoners met een duurzaamheidsinitiatief. Daar zijn altijd verschillende belangen bij betrokken: het belang van de initiatiefnemer, dat van de omgeving en dat van de gemeente (zie afbeelding 4.6). De gemeente moet een vorm van toestemming geven voor het plan gerealiseerd kan worden of is betrokken als eigenaar van de openbare ruimte. En er is een omgeving die iets gaat merken van de beoogde ontwikkeling. In deze driehoek heeft ieder zijn eigen belang. Er zijn altijd ook gedeelde belangen die de potentie hebben om van een goed plan een geweldig plan te maken. Hoe dan? En waar begin je? Er bestaat geen recept voor een gegarandeerd succesvol planproces. Wel zijn er een aantal principes die de kans op een optimale uitkomst vergroten:

1. *Een goed begin is het halve werk*

Betrek de buren en andere belangrijke partijen vanaf het begin. Een goed proces begint met weten wat er speelt in de omgeving.

2. *Wees open en transparant*

Goed samenwerken kan alleen als iedereen open is over zijn belangen, doelen en verwachtingen. Verborgen agenda's of onuitgesproken bezwaren of belangen staan het komen tot een gezamenlijke oplossing, of een plan met meerwaarde voor iedereen, in de weg.

Tekstkader 4.2

Het algemeen belang: wat is dat?

“De gemeente komt op voor het algemeen belang.” Maar wat is dat eigenlijk? Dat verschilt per situatie en het kan ook in de tijd veranderen. Bijvoorbeeld door veranderende opvattingen in de maatschappij of nieuwe wettelijke regels. De gemeente staat voor veel verschillende belangen. Bijvoorbeeld voor het beschermen van de natuur. Of voor voldoende parkeergelegenheid in een woon- of werkomgeving. Of voor het belang van een prettige leefomgeving en een gezonde economie. Soms zijn die belangen tegenstrijdig en lukt het niet om elk belang optimaal te bedienen. Meer parkeerruimte betekent bijvoorbeeld minder ruimte voor groen. Welk belang is in dat geval het belangrijkst? Er moet dan een afweging worden gemaakt. Dit is een voorbeeld van een proces waaruit volgt wat het algemeen belang is. Dit kan dus ook per situatie verschillen.

Het is niet altijd eenvoudig om op voorhand aan te geven wat dit algemene belang in die situatie precies is. In deze Omgevingsvisie zijn belangen tot op zekere hoogte al afgewogen doordat vraagstukken zo integraal mogelijk zijn bekeken. Bij de verdere uitwerking in een Omgevingsplan of bij concrete initiatieven blijven belangenafwegingen nodig. Wat je van ons mag verwachten is dat we uitleggen hoe we de verschillende belangen in een concrete situatie wegen.

3. Wees duidelijk

Goede samenwerking is gebaat bij duidelijkheid. Waar staan we in het proces? Hoeveel invloed kan ik uitoefenen op het plan? Wat kan ik doen als ik het niet eens ben met de uitkomst? Welke inbreng neem je wel over en welke niet? Wat verwacht je van je gesprekspartner? Spreek je uit, wees duidelijk en durf te vragen als iets onduidelijk is.

4. Voer het gesprek over belangen, niet over standpunten

Het verschil? Een standpunt: “Ik ben tegen dit bouwplan.” Een belang: “Ik vind een rustige woonomgeving belangrijk”. Zoek naar gedeelde belangen. Een gesprek over belangen is het begin van gezamenlijke oplossingen. Vraag dus door tot duidelijk is wat de ander precies belangrijk vindt.

5. Gun elkaar wat

Misschien wel de belangrijkste. We leven in een tijd waarin ontwikkelingen elkaar snel opvolgen. Dat kan ook een verandering in je directe leefomgeving betekenen. Dat is niet altijd makkelijk, maar als we elkaar wat gunnen dan komen we er wel uit.

Wil je meer weten over een goed planproces? In bijlage 1 lees je meer concreet wat je van ons mag verwachten en wat wij van jou verwachten.

Tekstkader 4.3

Draagvlak, wat is het?

Is er draagvlak in de omgeving voor dit plan? Het liefst willen we kiezen voor of onze steun geven aan initiatieven waar zo veel mogelijk draagvlak voor bestaat. Wat draagvlak is, is haast niet scherp te definiëren. Het is in ieder geval niet zwart-wit. Er kan immers veel of weinig draagvlak zijn. Het is dus een soort schaal. Draagvlak in relatie tot een ruimtelijke ontwikkeling betekent zoiets als: er is enig begrip voor en acceptatie van het plan bij de mensen die iets gaan merken van de ontwikkeling. Voor de meeste plannen bestaat veel draagvlak, maar soms zijn er ontwikkelingen waar juist veel weerstand tegen bestaat. Betekent dit dat zo'n plan dan niet door kan gaan? We gaan met elkaar op zoek naar de achterliggende redenen van de weerstand. Welke belangen worden geschaad? Hoe is de initiatiefnemer daar mee omgegaan? Zijn er oplossingen te bedenken? Als er beperkt draagvlak blijft dan wil dat niet automatisch zeggen dat een plan niet doorgaat. In een democratisch systeem gaat de overheid soms voor het belang van een minderheid staan. Mits daar goede argumenten voor zijn. In dat geval kan het zijn dat wij meewerken aan een plan met beperkt draagvlak.

4.4 Samenwerking in de regio

In hoofdstuk 3 kiezen we voor Raalte als het levendig hart van Salland. Dat onze positie in de regio één van de drie kernopgaven is, is veelzeggend. Raalte is geen eiland. Steeds vaker zoeken we samenwerking in de regio. Hoofdstuk 3 gaat vooral over positie en identiteit. Wat maakt ons uniek in de regio? En hoe halen we het maximale uit onze ligging?

Een volgende vraag die opkomt is: welke samenwerkingsvormen kunnen we als gemeente aangaan om onze visie te realiseren? In dit kader staan we stil bij de vraag welke samenwerkingsverbanden er nu al zoal zijn en wat naar de toekomst toe verstandig lijkt.

Bestaande samenwerkingsverbanden

We zien grofweg twee typen samenwerkingsverbanden:

1. Samenwerking vanuit een wettelijke taak of opgave

Dit zijn formele (regionale) samenwerkingsvormen waar we als gemeente min of meer verplicht aan deelnemen. Bijvoorbeeld Gemeenschappelijke Regelingen zoals de Veiligheidsregio en de GGD. Het kan gaan om meer permanente vormen van samenwerking of tijdelijke zoals de samenwerking bij de totstandkoming van een Regionale Energie Strategie. Een tijdelijke samenwerking die misschien wel definitief wordt is op dit moment de Omgevingstafel IJsselland, waarin provincie, west-Overijsselse gemeenten en ketenpartners als de Omgevingsdienst en het Waterschap de basis leggen voor een efficiënte samenwerking onder de Omgevingswet.

2. Vrijwillige samenwerkingsverbanden

Dit zijn samenwerkingen die we vrijwillig aangaan omdat we meerwaarde zien om een vraagstuk samen met anderen aan te pakken. Vanwege schaalvoordeel of het bundelen van kennis bijvoorbeeld. Een voorbeeld hiervan is de samenwerking met de gemeenten Deventer en Olst-Wijhe en diverse partijen die actief zijn in het buitengebied (LTO, IJssellandschap) in netwerkorganisatie 'De Kracht van Salland'. Of de samenwerking in de regio Midden-IJssel bij o.a. Maatschappelijke Opvang en Beschermd Wonen.

Een opgave met een bovenlokaal karakter kan ook reden zijn voor regionale samenwerking. Denk aan Sallandse samenwerking rond toerisme: samenwerking op het schaalniveau waarop de toerist acteert. En samenwerking op economie en de Human Capital Agenda in Regio Zwolle verband. Tot slot is samenwerking in de afvalwaterketen in RIVUS verband een mooi voorbeeld (west-Overijsselse gemeenten en het Waterschap).

Het bestaande speelveld van samenwerkingsverbanden laat zien dat we voor verschillende vraagstukken voor verschillende (regionale) samenwerkingen kiezen met diverse partners, omvang en schaalniveaus. Misschien is het juist wel slim om flexibel te blijven in samenwerking en steeds de partners en het schaalniveau te kiezen die het best past bij de opgave waarop we samenwerking zoeken.

5. Van visie naar realisatie

5. Van visie naar realisatie

5.1 Eerste stappen naar realisatie

Hoofdstuk 3 van deze visie geeft richting op drie kernopgaven. Het resultaat is een strategische visie op hoofdlijnen. Het geeft weer hoe de Horizon van de gemeente Raalte er in 2040 uit kan zien. Het realiseren van de Horizon van Raalte in 2040 kan niemand alleen. Dat zullen we samen moeten doen. Op een aantal onderwerpen volstaat de richting in deze visie en vormt die voldoende basis om initiatieven op te ontwikkelen. Echter geldt dit niet voor alles. Op sommige onderdelen is het gewenst om tot verdere keuzes en prioritering te komen (beleidsmatige kaders die voldoende duidelijk zijn). Wat ‘voldoende’ is, verschilt per onderwerp. Daarnaast heeft de gemeente op onderdelen een meer actieve rol: faciliterend, initiërend, sturend of coördinerend (zie ook hoofdstuk 4). In dit hoofdstuk doen we een eerste aanzet in die verdere uitwerking in de vorm van een aantal concrete acties.

5.2 Vervolproces Omgevingsvisie

Deze Omgevingsvisie is het eind en de start van een proces. We eindigen daarom met een aantal afspraken en ideeën over het vervolg op deze visie.

Jaarlijkse Omgevingsavond

Wij zien het als onze verantwoordelijkheid om de visie actueel te houden en door te ontwikkelen. Dit willen we nadrukkelijk samen blijven doen. Dat wil niet zeggen dat we elk jaar onze visie radicaal veranderen. Het betekent wel dat we alert blijven op ontwikkelingen in de maatschappij die om bijsturing vragen. We organiseren daarom jaarlijks een moment waarop we de Horizon kritisch tegen het licht houden en waar uitvoering van de visie op de agenda staat. Een soort APK. Werktitel: De Omgevingsavond. Op deze avond bekijken we of er ontwikkelingen zijn die om bijsturing van onze visie vragen. Het is een terugkerend moment waarop we onszelf de vraag stellen: waar staan we in het realiseren van de Horizon? Wat is er het afgelopen jaar gebeurd en wat staat er komend jaar te gebeuren? Uit de Omgevingsavond kan een voorstel volgen aan de gemeenteraad om de visie bij te stellen. We gebruiken het ook om met elkaar te blijven nadenken over onze toekomst, zonder de druk van een concreet project of opgave.

Wij vragen de oorspronkelijke groep Visiemakers deze jaarlijkse ronde met ons te starten. We gaan ervoor dat deze groep zich daarna steeds verder vernieuwd.

Uitdragen visie: digitaal en fysiek

Samen werken aan de ontwikkeling van onze leefomgeving vanuit een gedeelde visie begint met het bekend zijn met die visie. Cruciaal is dan ook dat iedereen die invloed heeft op de toekomst van onze leefomgeving kennis heeft van deze visie. Dit vraagt om een digitaal toegankelijke en aantrekkelijke visie. Eentje die onder andere door Visiemakers makkelijk binnen netwerken gedeeld kan worden. Naast de ambassadeursrol van Visiemakers vraagt het ook om actieve communicatie van de gemeente. We brengen initiatieven op gang door

elke kans die we krijgen om de visie te delen te benutten. Daarnaast houden we de visie levend door verhalen die illustrerend zijn voor de visie online en offline te delen. Twee concrete acties:

Website als platform - Bij een dynamische visie hoort een toegankelijke vorm. Deze Omgevingsvisie heeft daarom de vorm van een website met het beeld van de Horizon als centraal punt. We onderzoeken of we de website als platform kunnen gebruiken om bijvoorbeeld inspirerende projecten te delen.

Fysiek panorama - We maken van de Horizon een verplaatsbaar panorama. Dit kan gebruikt worden om de visie uit te dragen, bijvoorbeeld bij projecten van Landstede en het Carmel College. Het kan dan langere tijd op plekken staan waar veel mensen komen zodat een steeds grotere groep kennis van de Horizon kan nemen. Tussendoor kan de Horizon bijvoorbeeld in de hal van het gemeentehuis een plek krijgen. Visiemakers of andere mensen met betrokkenheid bij onze gemeente kunnen de Horizon gebruiken als zij iets organiseren waarbij dit toekomstbeeld helpt.

Concretiseren Omgevingsvisie: uitwerking beleid in programma's en het omgevingsplan
Gedurende het visieproces is duidelijk geworden dat sommige opgaven om verdere uitwerking vragen voordat (bijvoorbeeld) een vertaling in regels in een omgevingsplan⁶ mogelijk is. Onder de Omgevingswet is het programma⁷ het instrument waarin beleid verder wordt uitgewerkt. Wij zien programma's als een goede manier om deze visie, waar nodig, verder uit te werken. Parallel aan het laatste deel van dit omgevingsvisieproces zijn al uitwerkingen gestart, met deze visie als vertrekpunt. De woonvisie (programma Wonen) en de economische agenda (programma Economie) zijn voorbeelden van beleid waarin deze visie al wordt uitgewerkt. Na vaststelling van deze visie doen we een voorstel met welke andere onderwerpen, gebieden of opgaven we verder aan de slag gaan.

Door Visiemakers is opgemerkt dat een visie met dit karakter vraagt om een omgevingsplan waarin de ruimte wordt geboden de visie te realiseren. Die conclusie onderschrijven we. Na vaststelling van deze omgevingsvisie komen we met een afzonderlijke aanpak voor een omgevingsplan.

Samenwerking vasthouden

In hoofdstuk 4 hebben we onze visie op samenwerking bij de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving beschreven. Met deze visie committeren wij ons om ook bij processen die

---

⁶ In het omgevingsplan komen alle regels die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving samen. Het omgevingsplan is direct bindend voor iedereen. Het vervangt het bestemmingsplan en andere lokale regels die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving.

⁷ Een programma is, evenals een omgevingsvisie, een beleidsdocument. Het bindt alleen het bestuursorgaan dat het vaststelt: het college van B&W. Een programma is een flexibel instrument en kan een heel divers karakter hebben. Het kan bijvoorbeeld onderwerpgericht (landbouw) of gebiedsgericht (het buitengebied) zijn. En het kan hele diverse maatregelen bevatten zoals beleid, feitelijke maatregelen of inzet van financiële- of communicatieinstrumenten.

volgen op deze Omgevingsvisie, bijvoorbeeld uitwerkingen in programma's of een omgevingsplan, vanuit die filosofie te organiseren.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Principes voor een goed planproces

Samen maken we van een goed plan een geweldig plan. Dat vraagt om overleg, afstemming en transparantie. Goed samenwerken kan nog best lastig zijn. Hoe pak je dat aan? Waar begin je? Er bestaat geen recept voor een gegarandeerd succesvol planproces. Met deze principes helpen we je op weg. Je leest wat je van de gemeente mag verwachten en wat de gemeente van jou verwacht. Heb je te maken met een ruimtelijke ontwikkeling in jouw omgeving? Lees dan ook verder. Deze principes zijn opgesteld op basis van onze eigen inzichten en die van anderen. We gaan er mee aan de slag en passen ze aan als we nieuwe ervaringen opdoen.

Toepassing

De Omgevingswet gaat er vanuit dat de initiatiefnemer van een ruimtelijke ontwikkeling primair verantwoordelijk is voor het betrekken van zijn omgeving bij de planvorming. Ook los van die wet vinden wij dat logisch. En dus ook niet vrijblijvend. Wij verwachten dat een initiatiefnemer de hier verwoorde toepast in de fase die voorafgaat aan het indienen van een formele aanvraag bij de gemeente. En daar verslag van doet bij zijn (vergunning)aanvraag. Het verslag is geen doel op zich, maar een middel om enig inzicht te krijgen in het doorlopen (participatie)proces.

Basisprincipes voor iedereen

1. *Een goed begin is het halve werk*

Betrek de buren en andere belangrijke partijen vanaf het begin. Een goed proces begint met weten wat er speelt in de omgeving.

2. *Wees open en transparant*

Goed samenwerken kan alleen als iedereen open is over zijn belangen en doelen. Verborgen agenda's of onuitgesproken bezwaren of belangen staan het komen tot een gezamenlijke oplossing of een plan met meerwaarde voor iedereen in de weg.

3. *Wees duidelijk*

Goede samenwerking is gebaat bij duidelijkheid. Waar staan we in het proces? Hoeveel invloed kan ik uitoefenen op het plan? Wat kan ik doen als ik het niet eens ben met de uitkomst? Welke inbreng neem je wel over en welke niet? Wat verwacht je van je gesprekspartner? Spreek je uit, wees duidelijk en durf te vragen als iets onduidelijk is.

4. *Voer het gesprek over belangen, niet over standpunten*

Het verschil? Een standpunt: "Ik ben tegen dit bouwplan." Een belang: "Ik vind een rustige woonomgeving belangrijk". Zoek naar gedeelde belangen. Een gesprek over belangen is het begin van gezamenlijke oplossingen. Vraag dus door tot duidelijk is wat de ander precies belangrijk vindt.

Principes voor initiatiefnemers

1. *Initiatiefnemer aan zet*

De initiatiefnemer van een plan is primair aan zet om zijn plannen met de omgeving te delen, te bespreken en reacties te verwerken. Deze principes helpen je op weg. Ook medewerkers van de gemeente kunnen je helpen, maar nemen het niet van je over.

2. *Betrek je omgeving op tijd*

Op tijd betekent: op een moment dat het plan nog aanpasbaar is. Hoe vroeg je je omgeving mee wil/kan nemen in je plannen verschilt per situatie. Soms werkt het goed om eerst je idee te delen, wensen te inventariseren en dan pas een plan te maken. Op tijd betekent in ieder geval: voordat een formele (vergunning)aanvraag bij de gemeente wordt ingediend.

3. *Betrek de gemeente op tijd*

Wat voor de omgeving geldt, geldt ook voor de gemeente. Tast op tijd af welke randvoorwaarden of aandachtspunten vanuit beleid en regelgeving gelden. Is de ontwikkeling die je voor ogen hebt in de basis haalbaar? Is de ontwikkeling complex en raakt het meerdere disciplines bij de gemeente: vraag dan om één aanspreekpunt.

4. *Bedenk welke delen van je plan aangepast kunnen worden (en welke niet). En communiceer daar over.*

Om goed overleg te kunnen voeren is het belangrijk voor jezelf duidelijk te hebben welke onderdelen vaststaan en welke delen van het plan aangepast kunnen worden. Daarmee voorkom je dat verkeerde verwachtingen ontstaan. Wees ook duidelijk over wat je doet met input uit de omgeving. Wat neem je wel over en wat niet? En wat zijn je overwegingen daarbij? Zie ook 'Wees duidelijk'.

5. *Zorg voor 'bezinkingstijd'*

Wij Sallanders zijn meestal niet zo direct in onze reactie. Het moet vaak even bezinken. Zorg dus dat je daar tijd voor reserveert. Goed overleg betekent vaak meer dan één keer met elkaar om tafel.

6. *Kom je er niet uit: vraag om hulp!*

Goed overleg voeren kan moeilijk zijn. Op welk moment ga je de omgeving informeren? Nodig je iedereen tegelijk uit of ga je buren 1 voor 1 langs? Ga je eerst bij de gemeente aftasten of je plan haalbaar is of ga je eerst de buurt in? Wat handig is, verschilt per situatie. Schroom niet om hulp in te schakelen.

Principes voor de omgeving

Je leest deze omgevingsvisie wellicht omdat je te maken hebt met een ontwikkeling in de omgeving van je woning of bedrijf. Wij verwachten dat een initiatiefnemer je tijdig informeert over zijn plannen. En als je belangen in het geding zijn: dat de initiatiefnemer zijn best doet – binnen het redelijke – om aan die belangen tegemoet te komen. Een paar adviezen:

- 1. *Ga altijd het gesprek aan***

Ook al heb je op voorhand misschien twijfels over een ontwikkeling, ga toch het gesprek aan en wacht niet tot alles in kannen en kruiken is. Gaat een ontwikkeling die je liever niet zou zien toch door, dan kan je maar het beste zorgen dat er zo veel mogelijk rekening is gehouden met je belangen.

- 2. *Kijk of er gezamenlijk winst te behalen valt***

Misschien vormt de ontwikkeling van je buurman een uitgelezen kans om een langgekoesterde wens van jezelf in vervulling te laten gaan. 1 + 1 is soms 3.

Principes voor de gemeente

Onze vier kernwaarden (zie hoofdstuk 4) vertaalt naar praktisch toepasbare principes:

- 1. *Meedenken over het gesprek met de omgeving***

De vraag wat een goed moment of goede vorm is om met de omgeving in gesprek te gaan over een plan kan best ingewikkeld zijn. Wij denken graag met je mee. We nemen het niet over.

- 2. *Zorgen dat iedereen gehoord wordt***

Bij ruimtelijke ontwikkelingen waarbij het niet gelukt is aan alle belangen tegemoet te komen kan een afweging van belangen nodig zijn. Wij brengen alle belangen goed in beeld voordat we een besluit nemen. Wij verwachten in dit kader ook het een en ander van initiatiefnemers en belanghebbenden, maar kijken zelf ook kritisch of alle belangen in beeld zijn.

- 3. *Duidelijkheid over de procedure***

Je mag tijdens een planontwikkeling duidelijkheid van ons verwachten over de te volgen procedure. Waar staan we in de procedure? Met welke plankosten of nadeelcompensatie moet je rekening houden? Wie neemt het definitieve besluit: het college van Burgemeester & Wethouders of de gemeenteraad? Wanneer wordt het plan ter inzage gelegd? Wat kan je doen als je het niet eens ben met het besluit?

- 4. *Duidelijkheid over inhoud***

Als er kaders, randvoorwaarden of aandachtspunten zijn die relevant zijn voor de ontwikkeling dan brengen we die op tijd naar voren. Soms zijn reacties uit de omgeving mede bepalend hoe wij tegen een ontwikkeling aankijken.

5. Duidelijkheid over rollen

De gemeente kan verschillende rollen hebben bij ruimtelijke ontwikkelingen. Soms heeft de gemeente een verbindende of bemiddelende rol. Maar we hebben ook een rol als kadersteller, handhaver en vergunningverlener. Of als initiatiefnemer. Je mag ons om verduidelijking van onze rol vragen als dat onvoldoende duidelijk is.

6. Integraal

Wij bekijken vraagstukken integraal. Dat betekent dat we een plan beoordelen op alle relevante aspecten zoals ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid, economische impact, water, milieu etc. en die in samenhang bekijken. Bij complexe integrale projecten zorgen we voor één aanspreekpunt.

7. Verbinding naar andere overheden en ketenpartners

Wij zien onszelf als schakel naar andere overheden en ketenpartners (bijvoorbeeld de GGD, veiligheidsregio of waterschap). Als het nodig is bespreken we het plan met onze ketenpartners of andere overheden.

8. Knopen doorhakken

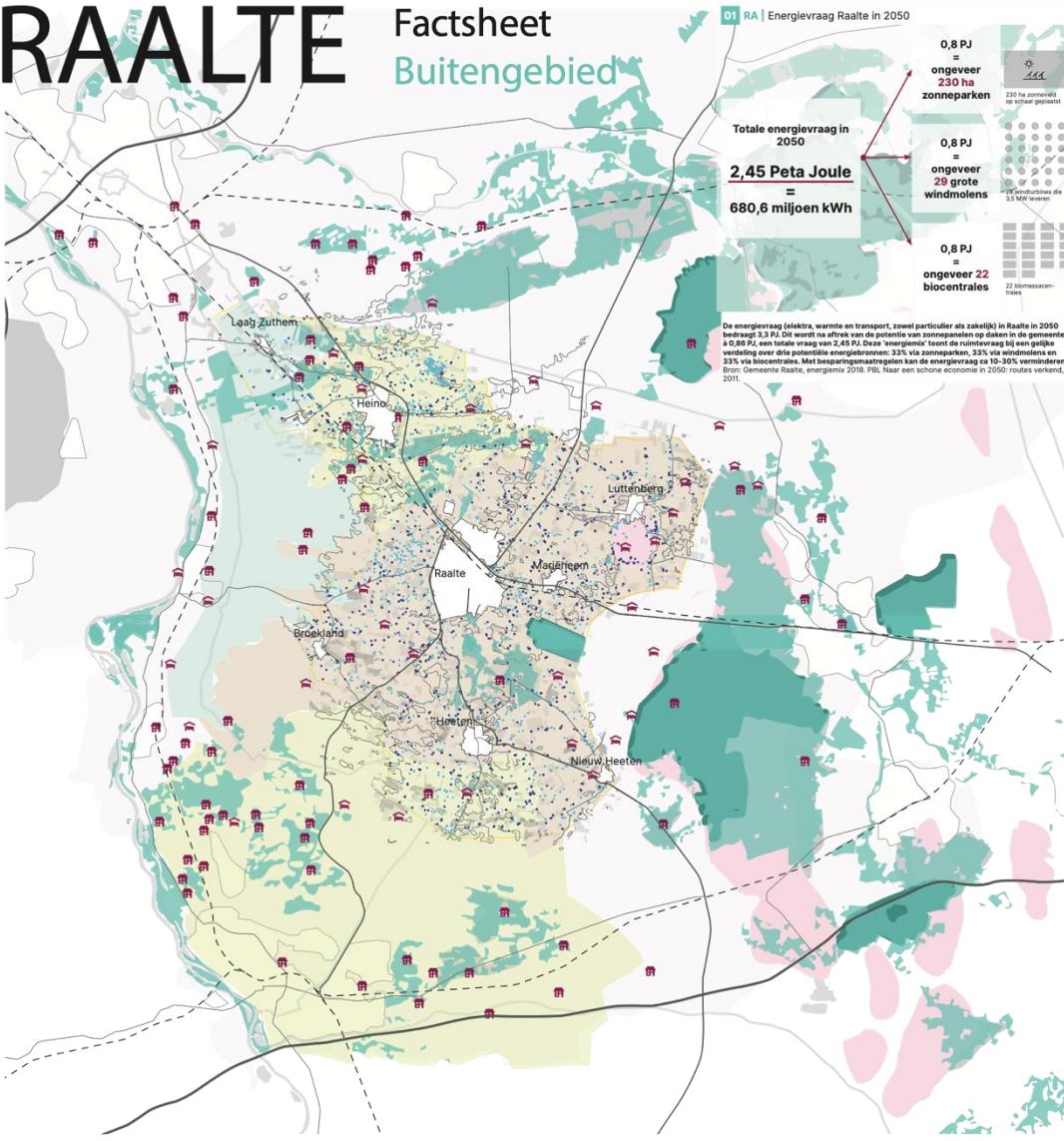
Ondanks goed overleg en aanpassing van plannen blijft er soms verschil van mening bestaan over een plan. Als duidelijk is dat initiatiefnemer en de betrokkenen uit de omgeving er samen alles (binnen het redelijke) aan hebben gedaan om tot overeenstemming te komen, dan wegen we de belangen af, nemen een besluit en onderbouwen dat. Wij staan in dat geval voor het algemeen belang. Soms valt dat samen met iemands persoonlijke belang, soms ook niet. Wat het algemeen belang in een specifieke situatie inhoudt, volgt vaak uit gemeentelijk beleid zoals deze Omgevingsvisie. Is iemand het niet met dat besluit eens, dan bestaat vaak de mogelijkheid bezwaar te maken en daarna in beroep te gaan.

Bijlage 2: Factsheets

- Factsheet kernopgave 1 – Buitengebied
- Factsheet kernopgave 2 - Toekomstbestendige wijken en dorpen
- Factsheet kernopgave 3 - Identiteit en regio

RAALTE

Factsheet Buitengebied

Natuur en gebouwd landschap

- Heuvelig landschap
- Dekzandvlaktes en dekzandlaagjes
- Weteringlandschap en dekzandruggen
- Kummerlandschap
- Natuur Netwerk Nederland
- Natura 2000
- Bestemming agrisch
- Bestemming wonen
- Landgoederen en buitenplaatsen
- Accommodatie voor recreatie

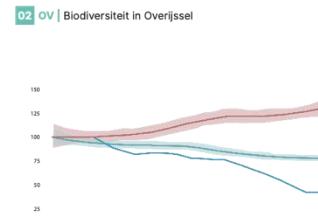
Wat zien we gebeuren?

- Algemeen**
  - De ruimtelijke en landschappelijke kwaliteiten van het buitengebied veranderen door een reeks aan ontwikkelingen: klimaatverandering, de energietransitie, schaafvergraving van de landbouw en recreatie.
  - Het karakter van het landelijk gebied verandert van een productiegebied naar een productie- en consumptiegebied. Het buitengebied ontwikkelt zich steeds meer tot een plek om te wonen en te recreëren. Naar schatting zijn er in de gemeente Raalte de afgelopen 20 jaar tussen de 250 en 300 agrarische bedrijven verdwenen.
- Uitdagingen in de agrarische sector**
  - Raalte kent na verhouding een omvangrijke agrarische sector - 80% van de grond in de gemeente is in agrarisch gebruik, terwijl 8,6 % van de banen in deze branchen te vinden zijn. De sector is echter snel aan het veranderen. Het aantal boerenbedrijven is de laatste jaren hard afgenomen. Daarnaast is de sector sterk vergrijst en zijn er weinig opvolgers, waardoor er binnen 10 jaar maar 10% aan nieuwe boeren kunnen komen.
  - Raalte kent recent een vrijwelengte agrarische bebouwing (VAB's). De prognose is dat van 2012 tot 2030 een derde van de agrarische bebouwing vrijkomt - zo'n 360.000 m², wat neekomt op zon 49 voetbalvelden in totaal. Naar verwachting kan voor ongeveer de helft van de bebouwing geen nieuwe functie gevonden worden, met leegstand als gevolg. Dit kan de uitdaging voor de toekomstige ontwikkeling van het buitengebied zijn.
  - Ongeveer een derde van de agrarische bebouwing in Raalte komt uit de 'asbestperiode' (1965-1993). De kosten van slooph en vernieuwing kunnen hoog oplopen als er asbest aanwezig is.
  - Nieuwe ondernemerschap in het buitengebied
    - De bureaus die hun bestrijf voorzien investeren in veel gevallen in schaafvergraving, smart farming en robotisering. Mede hierdoor is de werkgelegenheid in de sector de afgelopen 10 jaar met 20% gedaald, terwijl het aantal dienen is toegenomen. Deze schaafvergraving staat op gespannen voet met andere functies zoals de groeiende recreatie- en woonfunctie van het buitengebied. Ook zijn de veelal kleinere wegen niet geschikt voor de steeds grotere landbouwvoertuigen.

De energievraag (elektra, warmte en transport, zowel particulier als zakelijk) in Raalte in 2050 bedraagt 3,3 PJ. Dit wordt nu afgedekt door de combinatie van zonneparken op daken in de gebouwde ruimte (0,8 PJ), windmolens (0,8 PJ) en 'zonneparken' (0,8 PJ). De rest van de vraag moet worden gedekt door overige energiebronnen: 33% via zonneparken, 33% via windmolens en 33% via biocentrales. Met besparingsmaatregelen kan de energievraag ca 10-30% verminderen. Bron: Gemeente Raalte, energiamix 2018. PBL. Naar een schone economie in 2050 routes verkend, 2011.

Bron: Gemeente Raalte, energiamix 2018. PBL. Naar een schone economie in 2050 routes verkend, 2011.

De biodiversiteit in Overijssel is lager dan onder druk. Dit geldt ook in Overijssel. Dus liever toegenomen biodiversiteit voor enkele soorten in Overijssel. Om de biodiversiteit te meten in de LP1 omvat het. In de Overijsselse bossen gaat het relatief goed, maar voor soorten die verbonden zijn aan het agrarisch cultuurlandschap is een afname in biodiversiteit zichtbaar.

Bron: Weidevogels: Bremner, P., Provincie Overijssel, 2019. Bron: De staat van de biodiversiteit in Overijssel, 2019.

Veel natuur in Nederland heeft ongunstige milieucondities, wat het duurzaam voor komen van soorten en ecosystemen belemmert. Stikstofdepositie vormt hiervoor het grootste probleem.

Voor alle provincies op zandgronden, zoals Overijssel, Kampen horen.

Bron: RIVM. Wegeningen Environmental Research provinces; bewerking PBL. Verkregen via CLO.

De kaart toont de laagste grondwaterstand in een extreem droge zomer in 2050, in het klimaat-senario WH50. In dit scenario daalt de grondwaterstand in Raalte op een aantal pieken aanzienlijk. Een te laag grondwaterstand kan schade veroorzaken voor natuur en landbouw.

Bron: Klimaatrapport, 2019.

Bron: RIVM. Wegeningen Environmental Research provinces; bewerking PBL. Verkregen via CLO.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

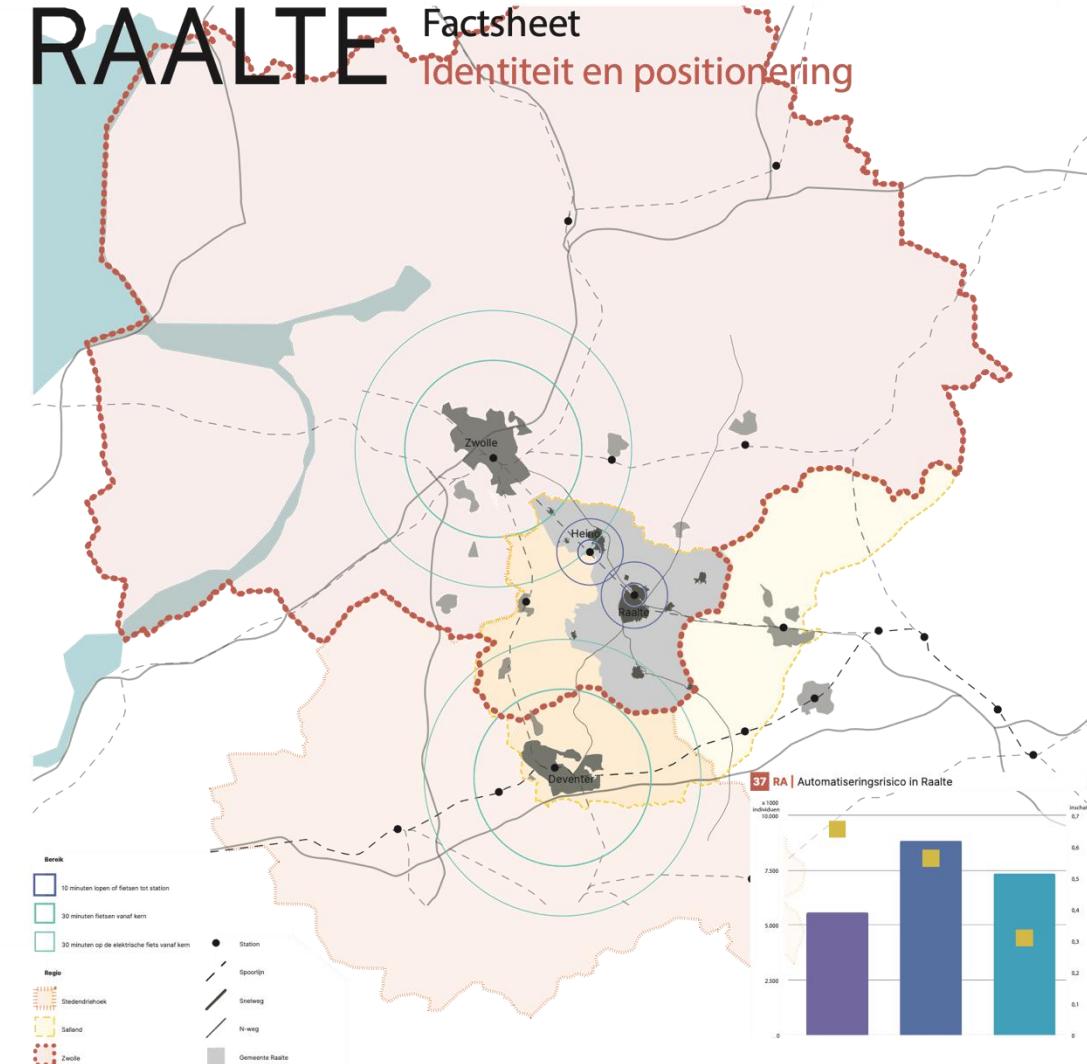
De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

De agrarische sector is sterk vergrist. De grafiek toont de leeftijd van bedrijfsbedrijven van agrarische ondernemingen in 2018 in Raalte. Kijkend naar deze opbouw wordt binnen tien jaar een golf van stoppers verwacht.

Bron: Landbouwtelling, CBS.

24 OV | Kermachten in Salland

De Sallandse waarden:

Hartelijk | Samen(werken) |
Ongedwongen | Kleinschalig |
Veelzijdig

De bijbehorende ankerwaarden:

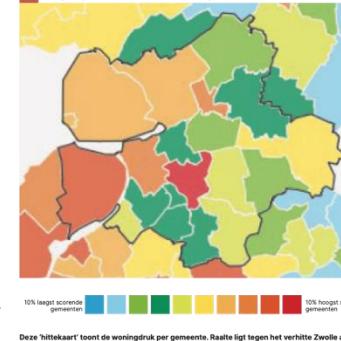
Hartelijk en samen

Archetype:

Verzorger en Hartelijk

De Sallandse waarden zijn sterk gesteld op een agrarisch georiënteerde cultuur en natuur.
Bron: Salland Kompas: strategische agenda 2019 - 2022.

27 OV | Regionale druk op de woningmarkt

30 RA | Dagelijkse inkomen pendel

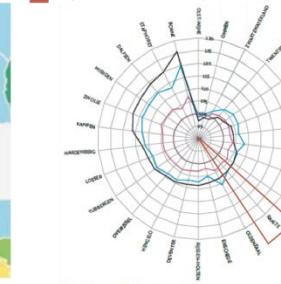
31 RA | Dagelijkse uitgaande pendel

25 OV | Vrije tijd en recreatie in Raalte

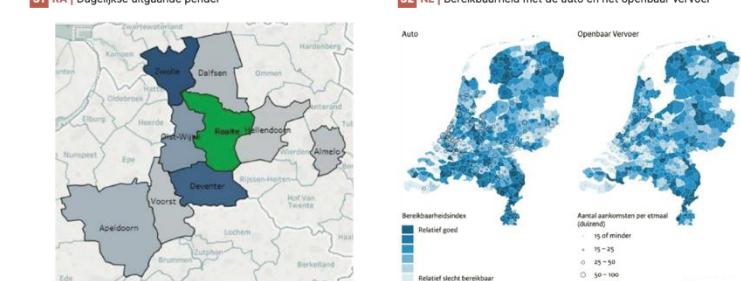
In Raalte voor mensen met het leefstijlprofiel 'rustzoeker'. Dit zijn mensen die recreatieve grang dicht bij huis zoeken - ook omdat hier genoeg moeis is vinden is. Voor deze groep zijn wandelen en fietsen favoriete activiteiten en zijn rust en privacy belangrijke waarden.

Bron: www.raalte.mijn-infra.nl, 2019.

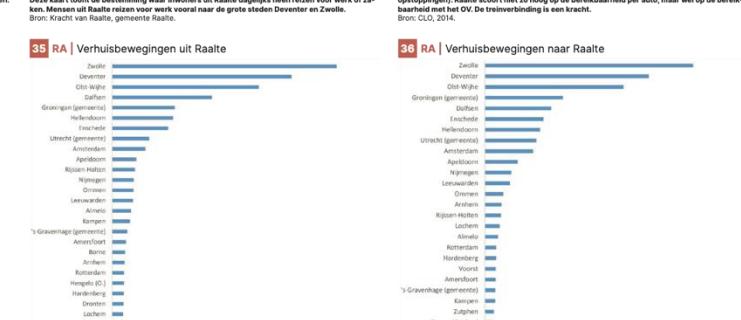
28 OV | Huishoudontwikkeling tot 2040

32 NL | Bereikbaarheid met de auto en het openbaar vervoer

35 RA | Verhuissbewegingen uit Raalte

36 RA | Verhuissbewegingen naar Raalte

26 RA | Raalter DNA door Gert-Jan Hospers

Sterke sectoren in Raalte:

agrofood-sector | zorg en bouw | innovatieve maakindustrie

Organiserend vermogen van Raalte:

Oog voor omgeving en elkaar | Vrijwilligers en ondernemers | Opvallend veel evenementen

Zelfbeeld:

Lokale gemeenschapszin als de basis | wil om te blijven en terug te komen | diversiteit in mentaliteit en achtergronden | buitengebied belangrijk, maar in verandering

Kennende eigenschappen van Raalte.

Bron: Op zoek naar het DNA van Raalte, Gert-Jan Hospers, januari 2019.

Bijlage 3: Vormen van overheidssturing

Vormen van overheidssturing, NSOB, 2015.

De gemeente Raalte beweegt zich in de richting van een primair samenwerkende, meewerkende overheid.

Bijlage 4: Bouwstenen voor een gezonde leefomgeving

Mobiliteit	Meedoen
<p>Onze leefomgeving is zo ingericht dat bewegen aantrekkelijk is en gebruik van actief vervoer en openbaar vervoer wordt gestimuleerd.</p> <p>Wat vinden we belangrijk?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Actief (lopen, fietsen, e.d.) en veilig vervoer is de standaard • Voorzieningen zijn goed bereikbaar <p>Aandacht voor: zelfredzaamheid, eigen regie, ontmoeten, lucht, geluid</p> 	<p>Onze leefomgeving stimuleert tot het hebben van contacten met andere mensen. Een omgeving waarin iedereen zich veilig voelt om mee te doen.</p> <p>Wat vinden we belangrijk?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ook minder zelfredzamen hebben mogelijkheden voor sociale contacten • Er zijn voldoende toegankelijke en uitnodigende plekken om elkaar te ontmoeten • In de omgeving zijn economische dragers voor voldoende werkgelegenheid
Bouwstenen gezonde leefomgeving Gespreksinstrument	Wonen en werken
<p>Onze woonomgeving is klimaatadaptief ingericht en functies zijn op een gezonde manier gemengd. Er is aandacht voor zowel de gezondheidsbescherming als de gezondheidsbevordering.</p> <p>Wat vinden we belangrijk?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor iedereen zijn er dichtbij en toegankelijk - aantrekkelijke plekken. • Wonen en druk verkeer zijn gescheiden • Functies (wonen, werken, voorzieningen) zijn goed gemengd, overlastgevende bedrijven staan op afstand 	<p>Thema's zoals: voldoende groen, veehouderij, geluid, lucht, hitte, wateroverlast, buitenspelen</p>
Leefstijl	Gebouwen
<p>Onze leefomgeving nodigt mensen uit tot gezond gedrag.</p> <p>Wat vinden we belangrijk?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kinderen groeien op in een rookvrije omgeving • De leefomgeving draagt bij aan een gezond gewicht <p>Levert een bijdrage aan: bewegen, gezond gewicht, rookvrij, verantwoord alcohol gebruik, mentaal welbevinden</p> 	<p>In woningen, scholen en andere gebouwen is het binnenklimaat gezond waardoor gebruikers er prettig verblijven, leren en werken.</p> <p>Wat vinden we belangrijk?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Binnenklimaat is prettig en gezond • Minimaal één zijde (gevel) van een woning is aangenaam • Er zijn voldoende geschikte levensloopbestendige en levensloopbestendige woningen <p>Koppelkansen: Verduurzamingsopgave, energetransitie klimaatbestendig, levensloopbestendig</p>

Deze bouwstenen zijn een hulpmiddel om gezondheid als onderwerp expliciet te maken en te betrekken bij de ontwikkeling van onze leefomgeving.

Bijlage 5: Horizon gemeente Raalte 2040 (volledig beeld)
Afzonderlijk bijgevoegd.

Bijlage 6: Nota van Zienswijzen

Afzonderlijk bijgevoegd.